Hungary. Pénzügyministérium
A valuta-ügy fejlödése
1867 óta

A
VALUTA-ÜGY FEJLŐDÉSE
1867 ÓTA

AZ 1892. MÁRCZIUS HAVÁRA ÖSSZEHIVOTT VALUTA-ENQUÊTE IROMÁNYAI.

A VALUTA-ÜGY FEJLŐDÉSE 1867. ÓTA.

KIADJA:

A MAGYAR KIRÁLYI PÉNZÜGYMINISTERIUM.

BUDAPEST, 1891.

NYOMATOTT A MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMNYOMDÁBAN.

BEVEZETÉS.

E füzetben adjuk a nemzetközi valuta-kérdés történetét 1867 óta napjainkig. Azon szoros összefüggés, mely a valuta-kérdés fejlődésének főfontosságu mozzanatai és az 1867 óta tartott érmeértekezletek, különösen a nemzetközi érmeértekezletek között létezik, indokolja azt, hogy e füzet legnagyobb részét ez értekezletek legfontosabbjainak bő ismertetése tölti ki.

Első sorban előadjuk az 1867. évi bécsi és az ugyanazon évben tartott párisi nemzetközi érmeértekezlet tárgyalásait, a melyeknek jellegét a világpénz megvalósitására irányult törekvés adja meg.

A továbbiakban ismertetjük röviden azon nagyfontosságu eseményeket, melyek az 1867. évi és 1878. évi nemzetközi értekezletek között lefolyt időt kitöltik.

Ezen események alapját képezik a nemzetközi valutaviszonyok jelenlegi állapotának és egyuttal kiindulási pontját képezik azon a nemzetközi bimetallismusra irányult törekvéseknek, melyek az 1878. évi és 1881. évi nemzetközi értekezletekre vezettek.

Ezen két utóbbi értekezlet tárgyalásaiból, lehetőleg szószerint közöltük mindazon nyilatkozatokat, melyek az egyes országok állásfoglalását jelentik a nemzetközi bimetallismus tekintetében és igy egyuttal e pénzrendszer gyakorlati létesitésének kilátásait is jelzik. Mellőztük ellenben e két értekezlet tárgyalásaiból mindazt, mi a gyakorlati valutapolitika szempontjából kevésbbé látszik fontosnak és inkább elméleti értékkel bir.

*

Végül bő kivonatát adjuk az 1886/7. évi angol ezüstbizottság jelentésének, mely nem csak azért fontos, mert Anglia állásfoglalására hagy következtetni a nemzetközi bimetallismussal szemben, hanem azért is rendkivüli érdekkel bir, mert behatóan tárgyalja mindazon általánosabb természetü közgazdasági jelenségeket, melyek a valutakérdéssel összefüggésbe hozattak.

E jelentés első és az egész bizottság egybehangzó véleményének megfelelő részében az ezüst árcsökkenésének és ingadozásainak okaival foglalkozik; második és harmadik részében pedig a bizottság kebelében alakult két ellenpárt felfogását ismerteti azon kérdés tárgyában, valjon a javak árcsökkenése, mely az utóbbi két évtizedben észlelhető volt, a nemesfémek értékváltozásának tulajdonitandó-e, és egyuttal azon gyakorlati javaslatokat is tartalmazza, melyeket e két párt Angliának a valutakérdésben tanusitandó további magatartása tekintetében tesz.

I.

AZ 1867. ÉVI

BÉCSI ÉRME-BIZOTTSÁG TÁRGYALÁSAI.

1865. deczember 23-dikán Francziaország, Belgium, Olaszország és Sveijcz „egyformán áthatva azon vágytól, hogy teljesebb összhangot létesitsenek érmeügyi törvényhozásaik között, a végből, hogy orvosolják azon visszásságokat, melyek ezüst-váltópénzeik különfélesége által országaik lakosságának közlekedésére háramlik, és hogy hozzájáruljanak a suly- és egyéb mértékek és pénzek egyenlősitéséhez“, megalkották az ugynevezett latin uniót. Ezzel legalább részben, még pedig egy nagy népességgel biró területen, megvalósitották a nemzetközi pénz eszméjét.

A szerződés 12. pontja, mely egyéb államoknak hozzájárulását fentartotta, ha azok a szerződés feltételeit kötelezőkül elfogadják, magában rejti azon gondolatot, hogy az itt megvalósitott nemzetközi egyezmény magvát volt képezendő egy az egész világra kiterjedő pénzegyesületnek.

E hozzájárulási pont alapján Francziaország felszólitotta az európai államokat és az észak-amerikai köztársaságot arra, hogy lépjenek be a latin unióba, vagy legalább tegyenek oly intézkedéseket érmerendszereikre vonatkozólag, melyek a nemzetközi pénzegyezmény előkészitésére alkalmasak volnának. Egyuttal 1867-re Párisba a világkiállitás alkalmából nemzetközi értekezletet hivott egybe az intézkedések megállapitására.

Monarchiánk, melynek elhatározásaira hazánknak még ez időben alig volt befolyása, a franczia felszólitást igen kedvezően fogadta. A kilépési szándék az 1857-es német érmeszerződésből, a régi óhaj az aranyvalutára áttérni, mely monarchiánk részéről

már az 1857. évi szerződés megkötése alkalmából nyilvánult, egy irányban hatott a monarchiánkban is élő hajlandósággal a világpénz eszméje iránt.

A franczia felszólitás megvitatására 1867-ben Bécsbe külön bizottság volt összehiva. Az eszmekört, mely e tárgyalásoknak kiindulási pontul szolgált és magukban a tárgyalásokban is uralkodott, leghivebbben jellemzik Hock báró elnök és Moser Alajos előadó beszédeinek következő részei:

„Korunknak egyik lélekemelő vonását képezi annak a ténynek folytonosan fokozódó elismerése, hogy minden népek érdekei azonosak. Ezen elismerés következménye a haladó vallási és erkölcsi műveltségnek, a föld különböző országait összekötő élénk kereskedelemnek, és a modern közgazdaságtannak. Ez terjesztette el a meggyőződést, hogy a nemzetközi forgalom minden abban résztvevő államnak előnyére szolgál, hogy minden nép nyer, ha a másiknak jóléte növekszik, és hogy az egyes emberek és népek gazdasága felett egy *világ-gazdaság* létezik, melynek gyarapodása mindenki előnyére válik, és melynek előmozditása mindenki feladatát és kötelességét képezi. Ezen meggyőződés hatása alatt az államok kereskedelmi politikája, pénzügyi törvényhozása, nyilvános és magánjoga egy fél század alatt teljesen megváltozott.

. . . .

„A többi világkereskedelmi törekvésekhez az utolsó években egy újabb járult, az, mely az általános érmeegyesületre, a világpénzre van irányitva. Előrehaladt gondolkodók ismételt kezdeményezésére, ez eszme először a közgazdák időszakonkénti összejövetelein, a statisztikusok és a társadalmi tudományok barátjainak gyülekezetein jutott teljes elismerésre, nemsokára állandó egyesületek keletkeztek annak gyakorlati istápolására, és végül a kormányok vették az ügyet kezökbe."

. . . .

„Az általános érmeegyesület az általa teremtett világpénzzel a világforgalom előmozditásának egyik leghathatósabb eszközét képezi. Ily általánosan érvényes pénz, melyet minden állam, minden magánember köteles elfogadni, megkiméli azon végtelenül sok időt és fáradságot, mely a nemzetközi forgalomban folytonosan ismétlődő és kikerülhetetlen átszámitásokkal vész el, a minimumra szoritja a váltóárfolyamot, ezen a kereskedőt folyton terhelő adót; elejét veszi azon kárnak, melyet az iparos és utazó szenved, ha pénzét kénytelen felváltani, nagyobb használhatóságot és avval nagyobb értéket ád a pénznek, megtanitja a beérést csekélyebb forgalmi mennyiséggel is, és megengedi, hogy a válságok, melyek a kereskedelemben az által támadnak, hogy egy helyen a forgalmi eszközök nagy mennyiségben összetorlódnak, más helyen hiány támad, gyorsan és alaposan orvosoltassanak."

„Az általános pénz eszméje oly nagy és hasznos, hogy azon pillanatban, midőn a viszonyok szerencsés alakulata annak megvalósitását lehetségessé, sőt közel fekvővé teszi, a legkényszeritőbb szükség esetét kivéve, egy nép sem zárkózhatik el előle, ha őszintén hódol a haladásnak és a világkereskedelem termékenyitő árjában részesülni akar."

. . . .

„Annak, hogy a monarchia érmeügye felett szabadon rendelkezhessék", igy folytatja Moser Alajos, mint a bizottság előadója az elnök megnyitó szavait, „előfeltételét képezi a kiválás az 1857-diki érmeegyesületből. A kilépés eshetőségét már a prágai béke XIII. czikke is előrelátja; azóta Poroszország kijelentette, hogy Ausztria kilépése ellen nincsen kifogása, és ily értelemben is hozta az ügyet a többi szerződéses államoknál szóba."

. . . .

„Francziaország és szövetségesei hivják fel monarchiánkat, hogy érmerendszerükhöz csatlakozzunk, abban a pillanatban,

midőn érmerendszerünk megválasztásában alakilag és érdemileg szabad kezet nyertünk. Azon szerződés által, melyet Francziaország Párisban 1865. deczember 23-dikán Belgiummal, Olaszországgal és Sveiczczal kötött, teljesen egyöntetü érmerendszer teremtetett 71 millió ember részére, melyhez a szentszék is csatlakozott, és a melyhez még Spanyolország és Portugal is szándékoznak hozzájárulni. A frank rendszer mellett e szerint immár 94 millió lelket számláló népesség nyilatkozott . . ."

„De ezenkivül még az éjszak-amerikai Egyesület kongreszszusa is felhatalmazta az elnököt, hogy a csatlakozást illetőleg tárgyalásokba bocsátkozzék és Európa több kisebb állama csak Ausztriának vagy valamely más nagyhatalomnak példáját várja, hogy az 1865-ös érmeegyesülethez csatlakozzék."

„A latin unio felhivása egyébiránt nem értelmezhető úgy, mintha azzal a feltétlen csatlakozás követeltetnék az 1865-ös szerződéshez és annak minden egyes intézkedéseihez e rendszer kettős valutájával és egyéb tökéletlenségeivel. Ez időszerint elegendő volna, ha elfogadtatnának e pénzrendszer lényeges részei, melyek a nagy kereskedő államok, Anglia és Éjszak-Amerika beleegyezésére és igy lassanként a föld minden előrehaladt országának hozzájárulására számithatnának."

Azonban már az első tárgyalási napoktól fogva bizonyos ellentét mutatkozott a bizottsági tagok nézetei között, mely ellentét jóformán az egész tárgyaláson végigvonult.

A főleg a bizottság elnöke (báró Hock) és előadója (Moser Alajos) által védett iránynyal szemben, mely a Francziaországból kiinduló mozgalommal összhangban volt, és melyhez a bizottság többsége is csatlakozott, egy, leginkább Lucam lovag, Schiff Pál és Winterstein Simon által képviselt párt általában ellentétbe helyezkedett e törekvéssel és az eddigiek melletti megmaradást, de különösen a szoros kapocsnak Németországgal való fentartását javasolta.

A többség azonban, bár méltánylandónak találta az idegenkedést attól, hogy monarchiánk pénzrendszerével a német érmeszerződés államaitól teljesen eltávolodjék, másrészt ugy vélekedett, hogy a monarchia csatlakozása a nagy egyesülési mozgalomhoz, mely Francziaországból indul ki, nem lesz hatás nélkül a német vámszövetség magatartására sem e kérdésben, a megmaradás pedig az 1857-diki szerződés kötelékeiben a monarchia részére teljesen kizárná a hozzájárulást a világpénz eszméjének megvalósitásához. Kizárná pedig azért, mert az 1857-es szerződés, mely háromféle pénzrendszert állapit meg, már maga ezen intézkedés által lényegében ellenkezik az érmerendszerek egyesitésével. A legnagyobb akadály azonban, melyet az 1857-es szerződés mellett való megmaradás az egy pénzben való megegyezés elé gördit, abban áll, hogy semmi kilátás sincs arra, miszerint Nyugot-Európa irányadó kereskedő államai valaha visszatérjenek az ezüstvalutához.

E közgazdasági érvek mellett politikai indokok is tették kívánatossá a többség előtt a kilépést az 1857-es szerződésből. A német-osztrák szerződés oly pontokat tartalmaz, melyeknek előfeltétele a barátságos szövetségi viszony, igy például a kényszerárfolyammal biró papirpénz ki nem bocsájtása is oly feltétel, melyet Ausztria soha sem volt képes teljesiteni, a barátságos szövetségesek e feltétel teljesitését soha nem is kérték; de nincs-e meg a lehetőség, hogy a barátságukban meghidegült államok a feltétel teljesitését követeljék, és a monarchia azon helyzetbe jusson, hogy kötelezettségének nem tud megfelelni?

A nemzetközi pénz megvalósitása a többség felfogása szerint szükségessé teszi, hogy az 1857-es szerződés kötelékéből kiszabadult monarchia a jelenlegi érmerendszerét is megváltoztassa. A jelenlegi rendszer megtartása kizárja a nemzetközi rendszert, mert a jelenlegi rendszernek semmi kilátása sincs arra, hogy uralkodásának jelenlegi határain túlterjedjen, még pedig két okból;

első sorban a rendszer alapjául szolgáló fém, az ezüst, gátolja rendszerünk elterjedését, másodsorban pedig a tiszta súly szerinti darabolásnak nincsen semmi kilátása, hogy a frankrendszerrel biró államok által elfogadtassék. De ettől eltekintve, általában csak oly rendszer birhat kilátással az universalitásra, mely a frank egységén vagy a franknak valamely többszörösén alapul. Azonban, a mint emlitve már volt, ily számitási egység elfogadása a többség szerint nem jelenti a franczia bimetallismus elfogadását.

Az arany és ezüst közti értékarány ingadozása s azon körülmény, hogy Angliában és Éjszak-Amerikában teljesen, Francziaországban pedig a forgalmában jelenleg túlsúlyban levő fém szerint tényleg az aranyvaluta van érvényben, az aranynak azon előnyei, melyek a kedvezőbb veretésben, a csekélyebb kopásban, olcsóbb szállitásban, könnyebb beszerzésben, értékének állandóságában rejlenek, továbbá az aranymennyiség nagy szaporodása, mely kizárja azon aggodalmat, hogy e fém mennyisége csekély volna arra, hogy kielégitse a forgalom szükségletét, az ezüsttermelésnek másrészt aránylagos csökkenése a többség felfogása szerint kivánatossá teszik, hogy a monarchia ne fogadja el Francziaország bimetallikus rendszerét, hanem a tiszta aranyvaluta alapján közeledjék a latin unio rendszeréhez.

A számitási egység és az érmék darabolása tekintetében két ellentétes nézet jutott kifejezésre: az egyik csak ugy vélte a nemzetközi pénz eszméjét szolgálni, csak ugy remélt végleges, teljes érmereformot létesiteni, ha teljes csatlakozás létesittetik a franczia rendszerhez, mely egyuttal az ország számára a kis pénzegység előnyeit is biztositaná; a másik a megszokott értékfogalmak kimélését, sőt épségben tartását óhajtva, a forintos láb melletti megmaradást javasolta és a 10 frtosban oly érmét vélt feltalálni, mely a frankrendszerrel is kapcsolatos, Anglia pénzrendszerét is megközeliti és a német rendszertől sem távolodik el

messzire. E két nézet összeegyeztetése nyilvánul azon javaslat elfogadasában, mely a 10 frtos és annak tizedes osztása mellett, a frankrendszernek teljesen megfelelő 4 frtos, 40 kros és 4 kros pénzek elfogadását ajánlja.

A fönnebbiekben vázoltattak az irányadó nézetek, melyek a bizottságot a következő javaslatok elfogadására vezették:

I. Ausztria tevékenyen vegyen részt a Francziaország részéről meginditott és sok oldalról támogatott mozgalomban, mely az általános érmeegyesületre és általánosan érvényes érme behozatalára irányul, illetőleg jelentse ki Ausztria, hogy kész hozzájárulni az általános pénzegyesülethez.

II. E hozzájárulás a jelenlegi pénzrendszer megváltoztatása nélkül nem lehetséges.

III. E szükséges változás nem állhat csupán abból, hogy a korona helyett valamely más, az általános elfogadtatásra több kilátással biró kereskedelmi arany érme, tehát oly arany érme hozatik be, mely kényszerforgalommal nincs felruházva.

IV. Az általános érmeegyesülethez nem vezethet más rendszer, mint a metrikus, azaz oly érmerendszer, mely $^9/_{10}$ finomsági tartalommal bir, a nyers súly szerint van darabolva, és oly érmékből áll, melyek a frankhoz, vagy annak szokásos többszöröseihez egyszerü viszonyban állanak.

V. Ily érmék ne verettessenek egyidejüleg aranyból és ezüstből, más szóval ne fogadtassék el az arany- és ezüstvaluta egymás mellett.

VI. A kizárólagos aranyvaluta fogadandó el.

VII. *a)* A 10 frtos (= 25 frank) arany képezze alapját az új osztrák érmerendszernek, a forintos láb tehát (1 frt = 2.50 frank) érvényben tartandó.

b) E mellett 4 frtos (= 10 frank) aranyak verendők.

c) 2 frtos (= 5 frank) arany nem verendő.

d) Az „arany"-ok (Dukaten) veretése beszüntetendő.

e) Ezüstben verendők, mint váltópénzek:

2 és 1 forintosok,

40 krajczárosok,

25 krajczárosok.

Ezeken kivül verendők még 10 kros, 4 kros és 1 kros váltópénzek.

f) Az *e)* alatt emlitett váltópénzek finomsági tartalma $^{835}/_{1000}$-ben állapitandó meg.

g) A teljes súlyu Mária-Terézia-tallérok továbbra is verendők.

VIII. Az előbbiek alapján az 1865-ben Francziaország, Belgium, Olaszország és Sveijcz között kötött érmeszerződéshez csak változtatásokkal kellene hozzájárulni. Ily változtatásokként jelöltetnek meg:

1. Hogy Ausztria nem kényszeritendő a kettős pénzrendszer elfogadására, és hogy az érmeegyesület többi tagjai is arra volnának inditandók, hogy a bimetallismusról mondjanak le.

2. Az érmerendtartás hathatós ellenőrzése az 1857 január 24-diki érmeegyezmény 6., 7., 12., 13., 15., 17. és 20. czikkének (3-ik bekezdése) és az ide vonatkozó külön czikkelyek módjára szabályozandó.

3. Oly érmeszerződés (Münzcartel) kötendő, mint az, mely az 1857 január 24-diki szerződésbe vétetett át.

4. A közös veretés és elfogadás alól kivétetnek a 40 kron aluli érmék.

5. Az egyezmény megerősitése és érvényességének kezdete közt időköz állapitandó meg. Az időköz megállapitása a kormányok által történjék, tekintettel a fenforgó műszaki nehézségekre.

IX. *A.* A bizottság kivánja, hogy a monarchia képviselete az 1857 január 24-diki szerződés felbontására vonatkozó tárgyalások alkalmából arra hasson:

1. hogy a német államok az érmeegyesület kérdésében közös eljárás végett a monarchiához csatlakozzanak,

2. hogy az Ausztria által az emlitett egyezménynek megfelelőleg vert érmékről kellő gondoskodás történjék,

3. hogy az érmeszerződés (Münzcartel) érvényben maradjon.

B. A bizottság nem bocsátkozik azon kérdésbe, hogy a kötendő szerződés életbe lépte alkalmával minő átmeneti intézkedések hozassanak, miután ezek a szerződés tartalmától, valamint az arany és ezüst akkori értékarányától függnek és minden esetre czélszerübben lesznek a szerződés benyujtása alkalmával a törvényhozó testületek által megállapitandók.

X. A bizottság véleményét azon biztos feltevésben adja, hogy a kötendő érmeegyezmény csak a hivatott törvényhozó testületek hozzájárulásával fog megerősittetni.

II.

AZ 1867. ÉVI

PÁRISI NEMZETKÖZI ÉRME-ÉRTEKEZLET.

A franczia kormány által Párisba összehivott nemzetközi érme-értekezlet 1867. junius 17-dikén kezdte meg tanácskozásait. Európa összes államai és az Éjszakamerikai Egyesült Államok voltak képviselve ez értekezleten. A tárgyalások könnyitésére albizottság küldetett ki, melyben az értekezleten résztvevő államok közül az arany, ezüst és kettős valutával biró országok egyenlő számmal voltak képviselve és melynek feladata egy kérdőivnek összeállitása volt, mely a megvitatandó kérdések fontosabbjait felölelje.

A kérdőiv következő kérdéseket bocsátotta az értekezlet határozata alá.

I. Mi úton volna az érme-rendszerek egyesitése könnyebben megvalósitható.

Egy egészen uj, az eddig érvényben levőktől független rendszer megteremtése által-e, és ez esetben melyek volnának e rendszer alapjai?

Vagy a létező rendszerek kölcsönös kiegyeztetése által, (coordination) tekintettel bizonyos érmenemek (types) elméleti előnyeire, és tekintettel a népeknek lélekszámára, melyek azokat elfogadták. Ez esetben mely érme-rendszer volna első sorban figyelembe veendő, fentartva azon tökélyesbitéseket, melyekre az alkalmas?

II. Lehetséges volna-e ezentul az érmenemek azonossá tétele vagy legalább részben való megegyeztetése szélesebb körben a tiszta ezüstrendszer alapján?

III. Vagy ellenkezőleg lehetséges volna-e ez eredményt elérni a tiszta aranyvaluta alapján?

IV. Mi volna várható ugyan e czél elérése tekintetében a kettős fémrendszer alapján az ezüst és arany közti értékaránynak általános és egyenlő törvényes megállapitása mellett?

V. Tagadó válasz esetében a három előző kérdésre, lehetséges és hasznos volna-e, ha nagyobb kiterjedésben azonosságok vagy részben való megegyezések állapittatnának meg az ezüstpénz tekintetében, meghagyatván egyuttal minden államnak a szabadság, hogy párhuzamosan megtartsa az aranyrendszert?

VI. Vagy inkább volna lehetséges és hasznos azonosságokat vagy részben való megegyezéseket az aranypénzek alapján megállapitani, meghagyatván minden államnak egyuttal az ezüstérték párhuzamos használata is?

VII. Feltéve, hogy az előző két kérdés valamelyike igenlő feleletet nyerne, és tekintetbe véve az ez alternativában rejlő megkülönböztetéseket, elegendő biztositék volna-e a nemzetköziség előnye, melyet a közösnek elfogadott valutafémből készült érmék nyernének, arra, hogy azok az egyes államokban forgalomban maradjanak, vagy szükséges volna-e ezen kivül további megállapitása bizonyos határoknak a két fém kölcsönös, értékarányában vagy bizonyos kötelezettségeknek az esetre, ha a nemzetközi fémből készült érmék azon veszélyben forognának, hogy valamelyik szerződő állam forgalmából teljesen kiüzessenek?

VIII. Az érme-rendszerek egyesitésére szükséges-e ezentúl a fémvegyülékre, a súlyra és elnevezésre nézve teljesen azonos egység megállapitása és ez esetben minő alapokon? avagy elégséges-e közös érmenemeket megállapitani eléggé magasan vett értékegységgel (denominateur) például az aranypénz tekintetében az 5 frankosnak valamely többszörösével?

IX. Az esetben, ha az arany fogadtatnék el nemzetközi fémül, volna-e annak haszna, hogy az egyesülés és kölcsönösség

érdekében az 1865. deczember 23-diki szerződés által meghatározott érmék uj érmenemekkel egészittessenek ki, például a 15 frankossal és 25 frankossal?

Ez esetben minő méretekkel kellene ez érméknek birniok?

X. Bizonyos feltételek mellett és például a 3. vagy 6. kérdőpont igenleges eldöntése esetében, volna-e haszna annak, hogy az ezüstpénz vagy a váltópénz tekintetében némely kérdés közös kötelezettségek elvállalása által szabályoztatnék, akár azok fémvegyüléke és finomsága tekintetében, akár az összeg tekintetében, melyben fizetési erővel volnának felruházandók, akár kibocsátásuk mennyiségére nézve?

XI. Helyén volna-e az ellenőrzés némely módjának megállapitása a közös nemzetközi érmenemek (typus) tüzetes készitése tárgyában?

XII. Az előző kérdéseken kivül, melyek a gyakorlatilag azonnal megvalósitható lehetőségen belől feküsznek, nem volna-e előkészitendő némely további kérdés megfejtése elméleti határozatok vagy elvi kivánalmak utján, abból a czélból, hogy a pénzkérdésben már létrejött vagy azonnal megvalósitott közeledések a jövőben még kiterjeszthetők legyenek.

Az első kérdésre az értekezlet a következő választ adta:

I. Az érme-rendszerek egyesitése könnyebben lesz elérhető a létező rendszerek összeegyeztetése által, számot vetve némely érme-nemek elméleti becsével és a népesség számával, mely azokat már elfogadta.

Azon érme rendszerként, mely első sorban veendő figyelembe, — fentartva azon tökélyesitéseket, melyekre az alkalmas — az értekezlet egyhangulag az 1865. évi egyesület rendszerét fogadja el.

A II—VI. pontra az értekezlet, Németalföld kivételével egyhangulag, a következő választ adja:

Az érme-rendszerek egyesitése a *tiszta aranyvaluta* alapján

és annak elfogadása mellett érhető el, meghagyatván minden államnak a szabadság, hogy *átmenetileg* az ezüst valutát megtartsa.

Németalföld ellentétes szavazatának indokolásául felhozza, hogy az „átmenetileg“ szó egy előre meghatározott időszakot foglal magában, melyen túl az ezüstérték-rendszernek az arany valutával szemben teljesen el kellene tünnie. Németalföld képviselője csak ugy szavazott volna az értekezlet többi tagjaival, ha minden állam saját itéletére bizatnék az idő meghatározása, a melyben a kettős érme-rendszert meg akarja tartani.[1]

VII. A nemzetköziség előnye, melyben a közös pénzanyagul elfogadott fémből készült érmék részesülnek, nem volna elég biztositék arra, hogy azok minden egyes állam forgalmában megmaradjanak, hanem szükséges volna még, hogy azon államokban, melyek eddig tiszta ezüst vagy kettős valutával birtak, az értékviszony megállapitása az arany és ezüst között ne történjék oly alacsony értékarány szerint, hogy az arany behozatala komoly akadályba ütközzék.

VIII. Egyenlő finomsággal biró érmék állapitandók meg, melyek aranytartalma egy közös érték-egység többszörösét képezik.

E válasz egyhangu volt két szavazat kivételével, a porosz megbizott a szavazástól tartózkodott, az Egyesült Államok meghatalmazottja későbbre tartotta fenn szavazatát.

A finomsági tartalomra nézve a $^9/_{10}$ fogadtatott el, szintén egyhangulag, Anglia részéről azon fentartással, hogy szavazata csak az esetben érvényes, ha Anglia érméinek átalakitására határozná el magát.

Közös értékegységül az 5 frankos fogadtatott el 13 szavazattal 2 ellen. Anglia, Svéd-, Porosz- és Bajorország, Baden, Württemberg és Belgium nem szavaztak.

Egyuttal elhatározta az értekezlet, hogy az aranyérmék, melyeknek közös értékegysége az 5 frankos, törvényes fizetési

eszközt kell hogy képezzenek azokban az államokban, melyek az érmeegyesület tagjai. A válasz egyhanguan hozatott, Anglia, Poroszország, Württemberg és Baden nem szavaztak.

A IX. kérdésre az értekezlet a 25 frankos elfogadásával felelt, mig a 15 frankos nem bocsáttatott szavazás alá. A 25 frankos kérdésében Poroszország, Württemberg és Baden nem szavaztak.

A X. kérdést illetőleg az értekezlet abban a nézetben volt, hogy arra nézve egyelőre nem volna helyén határozatot hozni.

A XI. kérdésben foglalt elv, mely a nemzetközi érme-nemek ellenőrzéséről szól, az értekezlet által elfogadtatott, az eljárás szabályozása azonban az egyes államok közt folytatandó tárgyalások számára tartatott fenn, melyek alapjául majd az 1857-es és 1865-ös szerződések lesznek vehetők.

Végül az értekezlet azon kivánságának adott kifejezést, hogy a létesitendő intézkedések, melyek czélja az értekezlet által megállapitott elvek keresztülvitele volna, a mennyire lehet, diplomatiai egyezményekre vezessenek.

De Parieu, az értekezlet alelnöke, az értekezlet által megbizatást nyervén, hogy a hozott határozatokat összegezze, e feladatának egy jelentéssel felelt meg, mely az egyes határozatok leghathatósabb indokait is tartalmazza, és a mely egy rövid általános bevezetés után következőleg szól:

„Hogy az érme-rendszerek egyforma voltának megvalósitása, — melynek jótékony hatásáról mindenki egy nézetben volt, a melynek nehézségeit és csak idővel lehetséges létrehozását azonban szintén nem lehet tagadni, — valamely a priori megállapitott pénzrendszer megteremtése, vagy valamely fennálló érmerendszerhez való szigoru csatlakozása utján, vagy valamely más gyakorlatban levő érme-rendszer kibővitése, alkalmassá tétele és jövendőbeli tökélesitése alapján valósitandó-e meg: ez volt a hármas problema, mely önök által meg volt fejtendő. Kivéve

Belgium némely megjegyzéseit, melyek inkább irányt fejeztek ki, mintsem minden más megfejtést kizáró meggyőződést, önök az államok nevében, melyeket képviselnek, egyhangulag azon véleményüknek adtak kifejezést, hogy nem volna helyes valamely uj érme-rendszert alkotani, és egyszersmind kinyilatkoztatták azon aggodalmukat hogy egy ily rendszer elhatározása valószinüleg az érme-rendszerek annyira kivánatos közeledését meghatározatlan időre elhalasztaná."

„E rendszer valószinüleg valamely a tizedes rendszer szerint kikerekitett aranymennyiségre lett volna alapitva. Önök nem gondolták, hogy e tökéletes szabályszerüség, melynek elméleti értéke tagadhatlan, nem volna elérhető az átmenet tetemes nehézségei és a meggyökerezett szokások mélyen érezhető megzavarása nélkül. Pedig ily meggyökerezett szokások iránt egy a rendszerességnek annyira hódoló törvényhozás, mint a franczia is kiméletet tanusitott akkor, a midőn az ezüst frank egységet is majdnem teljesen a régi korszak livre tournois mintájára teremtette."

„Egy minden izében ujból teremtendő rendszer felkeresése helyett Önök figyelmüket inkább az 1865. deczember 23-dikán Párisban aláirt szerződés felé forditották, melyet még az Önök összejövetele előtt elfogadtak Rómában és Athenben, és a mely egy igen figyelemre méltó, bár esetleges találkozás folytán, ugylátszik egyesiti a legtöbbet azon államok közül, a melyekben az ókor letünésével a czivilisatio először alapithatta meg uralmát."

„Az erős kötelék, melylyel e rendszert ezüstérméi a métrikus súlyrendszerhez füzik, akár külön érmerendszernek tekintsük az ezüstérméket, akár váltópénznek, a tulsúlyban levő népesség (72 millió), mely e rendszerhez hozzászokott és azt megszerette, ezen fontos kérdésre nézve, melyben a franczia megbizottak bizonyos tartózkodást voltak kénytelenek követni, Önöket azon gondolatra vezette, hogy a siker legtöbb kilátásával e rendszer választandó az egyezkedésnek és csoportosodásnak központjául."

„Önök nem tekintették azonban e rendszert tökéletesnek és változhatatlannak."

„Először is meggyőződtek Önök, hogy e rendszert ki lehet bőviteni; a mint e rendszer egysége már különböző nevek alatt szerepel, itt mint frank, ott mint lira, amott mint drachma, ép úgy lehetséges volna annak még nagyobb bővitése az által, hogy maga az értékegység változnék."

„A civilisált népek többsége a franknál nagyobb pénzegységgel bir. A piaster, a tallér, a rubel, a dollár, melyek eredetre vagy névre rokonok, körülbelől négyszeresei vagy ötszörösei az 1865-diki egyezményben elfogadott egységnek, és ha a német és németalföldi forint közelebb áll a frankhoz, ugy másrészt a gazdag britt civilisatio számitási egységét még magasabban állapitotta meg."

„Bár a kis római állam a piasterhez és dollárhoz hasonló scudóját átváltoztatta frankká, mégis csak bajosan lehet reményleni, hogy mindezek a felemlitett számitási egységek lagalább azonnal beolvadjanak az 1865. deczemberi egyezmény rendszerébe."

„Önök tehát ugy gondolták, hogy az általános jólét előmozditására szolgáló intézményt fog képezni már az is, ha bizonyos megegyezések jönnek létre az iránt, hogy a számitási vagy forgalmi egységek egy oly közös értékegység körül csoportosittatnak, mely az emlitett egyezmény érme-rendszerétől van kölcsönözve."

„Ha Önök csak az ezüstérmére gondoltak volna, ha Önök e fémet fogadták volna el, mint alapját a keresett egyesülésnek, elég lett volna kifejezésre juttatni azt, hogy hasznos volna mind e rendszereket akkép egymáshoz közelebb hozni, hogy mindegyik rendszerben alkalmaztatnának az érmék, melyek közös értékegysége a frank. De alkalmasnak találhatták-e az ezüstfrankot arra, hogy a kiegyenlitések és összehasonlitások alapjául szolgáljon, hogy a különböző pénzrendszerek között a kivánatos egyöntetüséget eredményezze, és hogy a kitüzött czélt: a váltó-árfolyamok

egyszerüsitését, az utazásnak, a kereskedelemnek, a pénzügyi, statisticai és tudományos összehasonlitásoknak megkönnyitését elérje?"

„Ez volt ugyszólván a legfontosabb kérdés, melyről Önöknek nyilatkozniok kellett."

„Itt érvényesült ama törvény, mely kapcsolatba hozza a pénzfémeket a társadalom gazdagságával, és a mely ugy látszik már kétszer adott irányt a világ érmerendszere fejlődésének. Mert noha ama nagy történelmi katastropha, mely a szegénység és barbárság egy közbeeső korszaka által a régi civilisatiót elválasztja az újtól, megszakitotta a törvény működésének folytonosságát, most tizennyolcz század mulva valóban meglepő módon érvényesül ujból annak hatása."

„Az Augustus korabeli római költő is, midőn látta a túlsúlyt, melyre korának érczforgalmában az arany jutott, igy szól:

> Aera dabant olim: melius nunc omen in auro est
> Victaque concedit prisca moneta novae."

„Ugyanezen forradalom, melyet Ovidius nem fejezett ki egészen szabatosan és anélkül, hogy az ezüst fontos közbeeső szerepét emlitette volna, oly hiányosság, — mely a verselés tömör kifejezés módjában gyakran található. — ugyanezen forradalom sokkal élesebben megujult most, összeesvén kőzettani, ipari és kereskedelmi különös változásokkal."

„Úgy látszik, semmiféle barbár invasio nem fogja visszaterelni azon fejlődés menetét, mely Európában a pénzforgalom nagy részében az utolsó századok folyamában a vasat és rezet az ezüsttel és ez utóbbit az aranynyal helyettesitette. Ez útóbbi fém Európa és Amerika civilisált államaiban a forgalom fő eszközévé vált. Kényelmes szállitása és tartóssága, különösen ajánlják az aranyat érme-fémül. Már midőn az 1865. szeptember 23-diki szerződés köttetett, az érdekelt államok közül hárman akarták, hogy az aranyvaluta legyen az egyesület pénzrendszerének kizá-

rólagos alapja, sőt Németországban, melynek gondolkodói mindig a nagy eszmék előharczosai között találhatók, már a mult században volt egy tudós, ki az aranyat jelölte meg azon fémül, mely a világ pénzrendszereinek kapcsát fogja képezni."

„Az Önök értekezlete, a melyen a képviselt 20 állam közül csak kettőben van rendes pénzszerepe az aranynak, itt, a hol semmi előzetes megegyezés sem nem kerestetett, sem nem történt, a legnevezetesebb egyhangusággal volt azon véleményben, hogy az érmerendszerek jövő közeledésének alapja az aranyvalutában keresendő; szükség esetén, átmenetileg, az ezüsttel, mint társsal."

„Igy az értekezlet elvben az aranyvaluta mellett nyilatkozott, nem zárván el magát mindazonáltal azon nézettől, hogy a kettős valuta ideiglenesen létjogosultsággal bir némely állam törvényhozásában, mely a kettős valuta uralmához hozzászokott, vagy ez ideig a tiszta ezüstvaluta uralma alatt állott."

„Ezen nagy értékü egyhanguság egy alapkérdésben, melynek czélja az 1865-diki egyezmény érmerendszerének jövőbeli tökéletesitése, nem fog befolyás nélkül maradni a közvéleményre és a szakemberekre, kik az egyes országokban még kételyeket táplálnának a jövő ezen kérdése iránt."

„Elfogadva igy az aranyat, mint a keresett egyesülés alapját, csak ugy volt lehetséges a kiegyenlitendő rendszerek között hasznos és termékeny megegyezéseket megvalósitani, ha egy, a franknál nagyobb értékegység fogadtatik el, mert az aranyérmékben igen csekély különbségek műszaki okoknál fogva alig volnának megismerhetők, és már az 5 franknak megfelelő különbség két érme értéke között néha csak nehezen fejezhető ki elég világosan az érmék külseje által."

„Az 5 franknak aranymennyisége, $^{9}/_{10}$ finomság mellett, mely utóbbi színtartalom általánosan elfogadtatott, és az 1865-diki egyezmény határozataiban is benfoglaltatik, látszott az előre

megjelölendő értékegységnek, mely az itt képviselt husz állam érmerendszerének kivánatos közeledésére alapul szolgálhatott."

„Már az 1865-ki unio érméi, a mint Önök tudják, ez értékegység körül csoportosulnak."

„Ki lett például mutatva az, hogy mily előnyös hatással volna a 25 frankos, mely megközelitené a font sterlinget, az 5 dollárt és megfelelne azon érmedarabnak, melyet a bécsi értekezlet fogadott el a 10 forintos egyenértéke gyanánt. E 25 frankos, melyet különösen Ausztria és az Egyesült Államok ajánlottak, habár feltételesen, de egyhangulag fogadtatott el azon államok által, melyek a IX. kérdés feletti vitában szavaztak. Nézeteik inkább eltértek, sőt két egyenlő részre oszlottak a tekintetben, hogy hasznos volna-e ezentul a 15 frankost ajánlani, mely körülbelül megfelel a hollandi és délnémet 7 forintnak és az északnémet 4 tallérnak. De bár önök ez érmét oly melegen nem ajánlották, mint a 25 frankost, mégis ugy vélekedtek, hogy ha a körülmények ugy alakulnának, a pénzverdei nehézségektől eltekintve, komoly ellenvetés e pénz ellen nem volna tehető."

Azon államokban, melyek azt kivánnák, az aranypénzek kiterjesztése a fortiori magával hozná bizonyos kölcsönös és viszonylagos könnyebbségek engedélyezését a nemzetköziség szempontjából kevésbbé fontos ezüstpénzek tekintetében is.

III.

A VALUTAÜGY FEJLŐDÉSE.

1867—1878. ÉVIG.

Az 1867. évi párisi értekezlet határozatai nem birtak a résztvevő államokra nézve kötelező erővel; az értekezlet czélja csak az volt, hogy előkészitse az ezután következő diplomacziai tárgyalásokat.

Több állam küldöttje a tárgyalások alatt igen világosan fentartja megbizó kormánya számára az elhatározás szabadságát, sőt a következő nyilatkozatokból kitünik, hogy egyes államoknál nem is volt nagy hajlandóság arra, hogy az értekezlet határozatai gyakorlatilag érvényesüljenek. Igy Poroszország megbizottja nem akar az értekezletben rokonszenvet kelteni a porosz pénzrendszer iránt, mert nem hiszi, hogy az aranyvalutát ott, a hol létezik, helyettesiteni lehetne az ezüstvalutával, mely Poroszországban kizárólag érvényes. Igy tehát Poroszországnak kellene lemondani valutájáról, ha egy általános érmeegyesülethez akarna hozzájárulni. De Poroszország meg van elégedve ezüstvalutájával és nincs is semmi sürgős szüksége arra, hogy érmerendszerét megváltoztassa. Mindazonáltal, habár nincs ez idő szerint kérdésben a pénzrendszer közvetlen megváltoztatása, a porosz kormány nem mulasztja el a kérdést vizsgálat tárgyává tenni, ha az értekezlet munkája közös megállapodásra vezetne. Gondosan fogja tanulmányozni, hogy melyek volnának a legjobb eszközök a hozzájárulás számára, és ha e tekintetben valami elhatározásra jutna, azt az éjszaknémet szövetséggel, melynek segélyét nem nélkülözheti, közölni fogja, ép ugy, mint Délnémetország államaival, melyek az 1857. évi szerződésnek szintén tagjai. A küldött

kijelenti, hogy csak ezen fentartással vesz részt a tárgyalásoknál és szavaz azoknál.

A bajor és württembergi küldöttek hasonlóképen kijelentik, hogy szavazatukat csak államaik korábbi szerződéseinek fentartásával adhatják.

Svéd- és Norvégország küldötte megjegyzi, hogy hazájában az ezüstvaluta van egyedül érvényben: s minthogy ez országok kereskedelmök által első sorban Németországhoz vannak fűzve, Svéd- és Norvégország hozzájárulása valamely pénzegyesülethez szükségképen Németország hozzájárulásától van függővé téve.

Az 5-dik ülésben az angol küldött következőleg nyilatkozott: A mig az angol közvélemény nem fog a jelenlegi rendszer változtatása mellett határozni; a mig e rendszer nem fog inconvenientiákat felmutatni sem a nagy kereskedelemben, sem az ország kisforgalmának különböző részeiben; addig végre, mig kétségtelenül bebizonyitva nem lesz, hogy egy uj rendszer elfogadása eléggé nagy előnyöket nyujt arra, hogy a tapasztalat által helyesnek bizonyult és a nép szokásaiban gyökeret vert rendszer feladassék: az angol kormány nem hiszi, hogy helyesen cselekednék, ha kezdeményezőleg lépne föl érmerendszerének a szárazföld érmerendszereivel való egyenlővé tétele érdekében. A küldöttek feladatuknak tekintik, hogy a tárgyalásokat figyelemmel kövessék és azokról kormányuknak jelentést tegyenek. Az eddigi kérdések (1—7) megfelelnek fennálló rendszerüknek, de nem volna összeegyeztethető feladatukkal azon további kérdésekben szavazni, melyek oda irányulnak, hogy kormányuk kötelezettséget vállal, vagy legalább kilátást nyujt arra, hogy Nagybritannia közelebbi időben az 1865. évi egyezményt el fogja fogadni.

Mindezek daczára nem mondható, hogy az 1867-dik évi értekezleten kifejezésre jutott mozgalom az értekezlet működésével megszünt volna; ellenkezőleg azt látjuk, hogy Európa majdnem minden államában és az éjszak-amerikai Egyesült

Államokban is a párisi értekezlet két követelése — arany mint valutafém, és nemzetközi érmerendszer a frankrendszer alapján — komoly tanulmány tárgyává tétetik.

Monarchiánkban előzetes szerződést látunk létrejönni Francziaországgal, melyben a monarchia kijelenti, hogy belép a latin unióba, feltéve, hogy ez egyesület többi tagjai abba beleegyeznek. Megtartja a forint elnevezést számitási egysége számára. 1870. januáriustól kezdve csak aranypénzeket fog verni, még pedig a latin unio pénzein kivül még 10 frtos vagy 25 frankos aranyokat. Viszont Francziaország, ha szerződőtársai hozzájárulnak, 25 frankosokat fog veretni. A két állam kölcsönösen biztositja egymásnak pénzei elfogadtatását a nyilvános pénztáraknál 1 frt = 2.50 frank értékarányban. Mindkét állam meg fogja tenni a lépéseket a tiszta aranyvaluta behozatala végett.

Ezek a legfontosabb tételei e szerződésnek, mely megerősitve különben nem lett, melynek nyomát azonban megtaláljuk az 1867 : XVI. törvényczikk XII. czikkelyében és később az 1869: XII. törvényczikkben, mely 10 és 20 frankosok veretéséről intézkedik.

Angliában 1868-ban ült össze egy bizottság, mely a nemzetközi érme kérdését volt tárgyalandó, és ez év julius havában be is nyujtotta jelentését, melyben a legnagyobb hévvel szólt a nemzetközi érme mellett, következtetéseiben azonban a sovereign értékének leszállitása ellen nyilatkozott.

E bizottság teljesen elismeri a nemzetközi érme fontosságát ép oly kereskedelemmel biró államra nézve, mint a milyen Anglia, magáévá teszi a párisi értekezlet határozatait, melyek a nemzetközi valuta fémére és az érmék finomságára vonatkoznak, nemzetközileg teljesen azonos érméket követel, és a nemzetközi érmékre nézve nemcsak közös ellenőrzést, az elkopott példányok kicserélését óhajtja, de azt is, hogy azok a különböző államokban törvényes fizetési eszközt képezzenek. Méltányolja az átmenet

nehézségeit, melyekkel Angliának meg kellene küzdenie, ha érmerendszerét megváltoztatná, kivált akkor, ha a számitási egység oly csekély összeggel szállittatnék le, mint az esetben, ha a sovereign 25 frankra alakittatnék át, de nem találja e nehézséget legyőzhetetlennek, „akkor ha e változtatás mindenki által felfogható okokból nagy haszonnal járna a társadalomra nézve". Ez okokat azonban nem látja fenforogni arra nézve, hogy a sovereign változtassék át 25 frankra. Igen természetesnek találja ugyan e javaslatot oly értekezlet részéről, melyen a latin unio tagjai túlsúlyban voltak, de a sovereignnek mint általában ismert és elterjedt kereskedelmi érmének magas rangja és régisége indokolják, hogy érvényben maradjon és azért végül azt következteti a bizottság, hogy a franczia rendszer változtassék meg az angol mintájára, mely általános érme-rendszerré válnék.

Ezek után a bizottság azt javasolja, hogy a nemzetközi érme tagadhatlan nagy előnyeinek elérésére ujabb értekezletre volnának összehivandók a különböző államok megbizottjai.

Az angol kormány is felkarolta az ügyet és Lowe pénzügyminister 1869. február 6-dikán nagy szabásu beszédben igen melegen nyilatkozott egy terv mellett, mely szerint a sovereign és a 25 frankos közti különbségnek megfelelő verdedij szedése által lett volna a sovereign a 25 frakossal egyenlővé teendő.

Francziaországban is azon kérdéssel, vajjon a franczia érmerendszer az 1867-es értekezlet által elfogadott aranyvaluta alapjára helyeztessék-e át, számos értekezlet és testület foglalkozott, a melyek véleménye 1868. julius havában egy ujabb érmeügyi értekezlet elé bocsáttatott de Parieu elnöklete alatt. E bizottság 1869. márczius 5-dikén megtette jelentését, mely szerint az arany-valuta sokkal kedvezőbb volna a kettős valutánál ugy a nemzetközi érme, mint Francziaország kereskedelmének és érmerendszerének megszilárdulása szempontjából. Az aranyvaluta behozatala érdekében ez értekezlet az 5 frankosok veretését korlá-

tozni kivánta és az összeget, melyben az ezüst 5 frankosok fizetési erővel birnának, 100 frankra akarta szoritani. Az 1865-iki egyezményt pedig olyképen óhajtotta kibőviteni, hogy Francziaország 25 frankosokat veressen. A kormány a kérdést még a Conseil superieur de l'industrie et du commerce elé terjesztette, melynek többsége szintén a kettős rendszer ellen és a 25 frankos mellett szavazott; a kettős valuta eltörlése tárgyában pedig azon nézetben volt, hogy elegendő lesz az 5 frankosok veretését beszüntetni, mi által a pénzek lassankint el fognak tünni a forgalomból.

Az Egyesült Államok küldötte az 1867-es értekezleten, ki egyike volt a nemzetközi pénz leghevesebb védőinek, világosan kijelentette az Egyesült Államok hajlandóságát arra, hogy a dollár értékét körülbelül $3^{1}/_{2}{}^{0}/_{0}$-kal leszállitva a franczia 5 frankossal egyenlővé tegyék. Ily értelmű javaslat az Egyesült Államok törvényhozása elé is került és igen komoly méltánylásban is részesült, de törvénynyé nem lett.

Svédországban 1870. augusztus 13-dikán egy bizottság, mely a nemzetközi érme kérdésének tárgyalására volt összehiva, szintén jelentést terjesztett a király elé, melyben az aranyvaluta elfogadását és az átmenetet a frankrendszerre javasolta. E reform előkészitéseképen a svéd verdék már 1868. óta 10 frankosokat vertek.

Mindeme mozgalmak gyakorlati eredményre nem vezettek és a mennyiben kilátásuk volt eredményre, az meghiusult azon fordulat által a nemzetközi valuta-politikában, melyet a nagy jelentőségü német valutareform létrehozott.

Németország elfogadta az aranyvalutát és elvetette a nemzetközi érmét. E lépés döntő volt; egymásután követték azt a civilisált nyugati államoknak oly intézkedései, melyek az aranyvalutát egészben vagy részben meghonositották, mig a nemzetközi érme kérdése inkább háttérbe szorult.

Németország valutareformjával, annak lényegénél fogva, e birodalomban aranykészleteket hozott forgalomba, és a forgalomból kivont ezüstöt eladta.

Ez eladások 1873-ban kezdődtek és ez évben 105,923.372 font finom ezüstre rugtak. 1874-ben az eladások már 703,685.175 finom ezüstöt tettek, és 1879. májusig, midőn az ezüsteladások beszüntettettek, összesen 7.104,895.993 font finom ezüstöt értek el.

A német valutareformot csakhamar követte az eddig szintén tiszta ezüstvalutával biró scandináv államok valutareformja. Elő volt az készitve már az 1869. január 17-diki norvég törvény által, mely a norvég bankot felhatalmazta, hogy érczkészletének egy részét aranynyal cserélje fel. A bank bőven élt a felhatalmazással, készletének legnagyobb része 1873-ban már aranyból állt. 1872. decz. 18-dikán megkötötték a scandináv államok érmeegyezményüket a tiszta aranyvaluta alapján, nemzeti érmerendszerrel és ugyanakkor vagy 350.000 kgr. ezüsttel léptek mint eladók, az ezüstpiaczra.

Németalföld, mely 1847. óta tiszta ezüstvalutára alapitotta volt pénzrendszerét, 1872. október havában értekezletet hivott össze, azon kérdés vizsgálatára, hogy minő hátrányok érhetik az országot az utóbbi időben más nemzetek, különösen Németország részéről elfogadott intézkedések folytán, és hogy minő orvosságai volnának e hátrányoknak. Az értekezlet tárgyalásainak befejezése után 1873. május havában törvény hozatott, melylyel a kormány felhatalmazást nyert, hogy az ezüstveretéseket szüntesse be 6 hóra. A 6 hó lejárta után e törvény érvénye meghoszszabbittatott 1874. májusig. Az előbb emlitett bizottság 1872. deczemb. 28-dikán és 1873. junius 26-dikán kelt jelentéseiben az ezüst demonetisatiója és az aranyvaluta behozatala mellett nyilatkozott. A kormány e nyilatkozat alapján javaslatot is terjesztett a parlament elé, mely Németalföld számára — a gyarmatok

kivételével — az aranyvalutát vette czélba. A javaslat nem fogadtatott el, és 1874. májustól, midőn az ezüstveretés felfüggesztését elrendelő törvény hatálya megszűnt, ez évi deczemberig nagy mennyiségü ezüst hozatott a németalföldi pénzverdébe, mig az 1874. deczember 3-diki törvény az ezüstveretést ujból beszüntette.

Az 1875. junius 6-diki törvény végre bizonytalan időre függesztette fel az ezüstveretést és egyuttal 10 frtos aranyak veretéséről intézkedett. Az azóta kivert arany magánosok, főképen a németalföldi bank számlájára jutott a pénzverdébe. A kormány, noha 1884-ban felhatalmazást nyert, hogy 25 millió ezüstöt eladjon, nem terhelte az ezüstpiaczot az országabeli fehérfémmel.

A Németországban és Éjszakeurópában demonetisált ezüst nagy mennyiségben tódult a latin unio pénzverdéibe, annál inkább, miután e fém piaczi ára Londonban 1873. folyamában mindinkább csökkent, és a nemzetközi fémkereskedés kitünő üzletet talált az ezüst bevitelében a latin unióba, hol az a $15^1/_2$ arányban pénzzé volt verhető.

Francziaország és Belgium az ezüstbeözönlés és a megfelelő aranykiszivárgás ellenében csakhamar azon védelmi eszközhöz fordultak, hogy az ezüstveretést verdéikben korlátozták, Belgium 1873. deczemberben az ezüstveretést teljesen meg is szüntette. 1874, januárban az unio küldöttei Párisban összejöttek, hogy a helyzetet megfontolják és annak veszélyeivel szemben közös óvóintézkedéseket tegyenek.

Sveicz kivételével, melynek küldöttje az ezüstveretések teljes megszüntetését és oly intézkedéseket javasolt, melyek az aranyvalutát előkészitenék, a többi állam küldöttjei, az unio lényege, a kettős rendszer, fentartása mellett nyilatkoztak; felfogásuk szerint inkább csak ideiglenes óvóintézkedésekre volt szükség, melyek az aranynak további kicserélését az értékében csökkent ezüst ellen megakadályoznák. Ez alapon jött létre 1874. junius

31-dikén egy pótegyezmény az 1865. decz. 22-diki szerződéshez, mely az 5 frankos ezüstérmék veretését ez évre az egész unio számára 120,000.000 frankban állapitja meg, és ez összeget az egyesület egyes tagjai közt felosztja.

E contingens 1877-ig bezárólag évenkint ujból állapittatott meg: 1875-re 146 millióban, 1876-ra 112·8 milllióban, 1877-re 52·2 millióban. mig az 1878. november 5-diki szerződés azt mondta ki, hogy az ezüst 5 frankosok veretése egyelőre felfüggesztetik. és a szerződő feleknek csak egyhangu határozata esetében kezdhető meg ujra.

Az 1873. óta rohamosan csökkenő ezüstár felhivta az egész művelt világ figyelmét. Anglia, melyet a vele kereskedelmi összeköttetésben álló keleti államok ezüstvalutája folytán e jelenség kiválóan érdekelt, már 1876. márczius havában bizottságot hivott egybe az ezüstár csökkenése okainak vizsgálatára. E bizottság következő okokban látta e jelenség magyarázatát:

1. A nevadai gazdag ezüstbányák felfedezésében.

2. Az ezüstvaluta helyettesitésében aranyvaluta által a német birodalomban.

3. Az indiai ezüstkereslet csökkenésében.

4. A scandináv államok valutareformjában, mely szerint ők is ezüstjüket kicserélték arany ellenében.

5. Abban, hogy a latin Unio 1874. óta korlátozta a verdéiben évente kiverhető ezüstmennyiséget, és igy véget vetett az ezüsttulajdonosok azon jogának, hogy bármely ezüstmennyiséget pénzzé verethessenek.

6. Abban, hogy Hollandia szintén törvényt hozott, melylyel a kormány részére eszközlendő veretésektől eltekintve, ideiglenesen az ezüstveretést beszüntette és aranyveretést hozott be.

„Látszik“, úgymond a bizottság jelentésében, „hogy az okok, melyek az ezüstárt befolyásolták, különböző természetüek. Egyrészről az uj ezüsttermelés és a Németországból jövő ezüst-

felesleg szaporitották a rendelkezésre álló ezüstmennyiséget, másrészt az ezüstvásárlások csökkenése India és a latin unio országai részére kisebbitették a szükségletet. Az ezüstár érezhető hanyatlása tehát kikerülhetetlen volt."

A mig az európai államok következetesen haladtak az aranyvaluta felé, részben egyenesen demonetisalva az ezüstöt, részben legalább korlátozva annak veretését, addig az észak-amerikai Egyesült Államok egy lépésre határozták magukat, mely oda irányult, hogy az ezüstöt előbbeni szerepébe visszahelyeztessék.

Az Egyesült Államok 1873-ig kettős pénzrendszerrel birtak, mig az 1873. febr. 12-diki törvénynyel szintén követték az Európában tulsúlyra jutott irányt, mely az aranyvaluta felé közeledett. E törvénynyel beszüntették az eddigi ezüst dollárok veretését és helyettök valamivel súlyosabb trade dollárok veretéséről intézkedtek, melyek azonban csak 5 dollár erejéig képeztek törvényes fizetési eszközt, és a melyektől az 1876. julius 22-diki törvény e tulajdonságot is megvonta. Ez intézkedések nem maradtak sokáig érvényben.

Az 1878. február 28-diki törvény kimondja, hogy az Egyesült Államok verdéiben az 1837. január 18-diki törvénynyel megállapitott régi $412\frac{1}{2}$ graines dollárok ujból verettessenek, és hogy ezek ezentúl az összes kivert hasonló súlyu és finomságu ezüstdollárokkal együtt teljes törvényes fizetési eszközt képeznek.

E törvény azonban az ezüstveretést feltételekhez kötötte, a mennyiben azt a kormánynak tartotta fenn, azzal a joggal és kötelezettséggel, hogy havonkint legalább 2 millió és legfeljebb 4 millió dollár értékü ezüstöt vásároljon és dollárokká veressen.

Ugyane törvény megbizta a köztársaság elnökét, hogy e törvény hozatala után azonnal lépjen érintkezésbe a latin unio államainak kormányaival és belátása szerint egyéb kormányokkal is, abból a czélból, hogy azok az Egyesült Államok kormányával

egyesülve értekezlet utján egy közös értékarányt állapitsanak meg a két fém között, azon szándékkal, hogy nemzetközi bimetallikus pénzt létesitsenek, törvénynyel biztositva igy az értékarány állandóságát a két fém között.

IV.

AZ 1878. ÉVI

PÁRISI NEMZETKÖZI ÉRME-ÉRTEKEZLET.

Az Egyesült Államok elnöke az 1878. február 28-diki törvényben adott megbizatás alapján egy Párisban tartandó nemzetközi érme-értekezletre hivta meg az európai államok kormányait, és az általa felszólitottak jobbára elfogadták meghivását. A kormányok küldöttei 1878. augusztus 10-dikén kezdték meg a tárgyalásokat az Egyesült Államok következő javaslatai felett:

„I. Az értekezlet azon nézetének ad kifejezést, hogy nem kivánatos az ezüstfém szabad veretését eltiltani Európában és az amerikai Egyesült Államokban.“

„Ellenben kivánatosnak tartja, hogy az ezüst szabad veretése és alkalmazása törvényes fizetési eszközként korlátlan összegben fentartassék ott, a hol létezik és a mennyire lehetséges, helyre állittassék ott, a hol megszünt.“

„II. Az arany és ezüst együttes alkalmazása törvényes fizetési eszközként korlátlan összegben hátrány nélkül biztositható:

1. ha e két fém nemzetközi megegyezés utján megállapitandó értékarány által egyenjoguvá tétetik;

2. ha a megállapitott értékarányban a kiveretés feltételei egyenlővé tétetnek mind a két fémre nézve minden megkülönböztetés nélkül.“

Az értekezleten Németország általában nem volt képviselve; más államok kezdettől fogva visszautasitó álláspontot foglaltak el az amerikai javaslatokkal szemben.

Igy a belga küldött már a 2. ülésben kijelenti, hogy miután az amerikai javaslatok a kettős pénzrendszer általános elfogadását jelentik, az állam, melyet ő képvisel, azokat csak visszautasithatja.

A svéd-norvég küldött kijelenti, hogy kormánya csak akkor határozta el képviseltetését az értekezleten, midőn értesült, hogy azon nemcsak a nemzetközi bimetallismusról lesz szó, mely kérdésnek megvitatása Svéd-Norvégországra semmi gyakorlati értékkel nem birna, hanem hogy itt általánosabb kérdések is fognak megvitattatni, és hogy az amerikai kormány törekvése a világpénz megteremtésére is irányul.

Az angol küldött Goschen kijelenti, hogy az amerikai javaslatok, a hogy Belgium követe már jelezte, csakugyan a nemzetközi kettős pénzrendszer elfogadását jelentvén, Anglia sincs azon helyzetben, hogy azokat elfogadja. De a javaslat egyszerü visszautasitása, mint az ezüstpénz elitélése volna felfogható, mi az értekezlet többségének véleményével ellenkezik, sőt a javaslatok azon pontját, a mely szerint, nem volna kivánatos, hogy az ezüst ne maradjon érmefém, majdnem az összes küldöttek elfogadták és ehhez ő személye szerint is hozzájárul. De e pont szövegezése nem egészen világos. Lehet kivánatosnak tartani, hogy Európa némely része tartsa meg az ezüstpénzt, a nélkül, hogy azt akarja valaki mondani, hogy minden állam tegye ugyanazt. Anglia igen erősen el van határozva, hogy fentartja magánál a tiszta aranyvalutát, nem kevésbbé a többi aranyvalutás államok is. Az értekezleten elérendő czél az volna, hogy az ezüstnek mostani szerepe, hogy t. i. az társa (partner), szövetségese az aranynak, megtartassék a világnak mindazon részeiben, melyekben az lehetséges. Igen veszélyes volna hadjáratot inditani az ezüst ellen még azon államokra nézve is, melyek tiszta aranyvalutával birnak. Az amerikai javaslatok, melyek a kettős pénzrendszert foglalják magukban, valóságos utópiát képeznek, de a világaranyvaluta szintén utópia volna és pedig egy teljesen hibás. A világ érdeke megkivánja, hogy a két fém megtartsa helyzetét, mint pénzeszköz. Nem volna helyes, hogy az egyik mindenütt helyettesitse a másikat.

Oroszország küldötte kijelenti, hogy kormánya, melynek elhatározásait azon időpontra kell elhalasztani, melyben fémforgalmát ismét helyreállithatja, a meghivást az értekezletre azért fogadta el, hogy megfeleljen az amerikai kormány kivánságának és azon reményben, hogy értékes anyagot gyüjthet egy oly értekezlet munkáiból, melyben ennyi tudomány és bölcseség van együtt. Igy az orosz követ csak saját személyes nézeteit nyilvánithatja, melyek ellentétesek az amerikai javaslatokkal.

Az amerikai javaslatok többé-kevésbbé jóindulatu fogadtatásban részesültek Olaszország, Németalföld, Francziaország és monarchiánk részéről.

Olaszország küldöttei az Egyesült Államok küldöttei mellett a legmelegebb védői voltak a javaslatoknak.

Monarchiánk küldötte kijelenti, hogy kormánya részéről nem bir ugyan felhatalmazással, hogy kötelező nyilatkozatot tegyen az értekezlet előtt fekvő kérdésben. De kormányának véleménye szerint az ezüst árcsökkenése kiválóan sajnálatos tényt képez, mely ellenében a maga részéről azt óhajtaná, hogy lehessen valamit tenni, mert elvben barátja a kettős pénzrendszernek és elméletben csak hozzájárulhatna az amerikai javaslatokhoz. Sajnos, hogy e rendszer előnyei annak általános elfogadtatásától vannak függővé téve, és igy a jelen körülmények között Ausztria-Magyarország nem tehet mást, mint hogy várakozó álláspontot foglal el. Mindamellett az amerikai javaslatok egyszerü elejtésének kedvezőtlen hatása volna; talán azt következtetnék belőle, hogy tényleg nincs indokolva semmiféle intézkedés az ezüst-árcsökkenés feltartóztatása érdekében. Ha e visszásság kikerülése végett az értekezlet a felvetett kérdésekre feleletet adna, monarchiánk küldötte kormánya nézeteinek megfelelőleg cselekednék, ha azok nézetéhez csatlakozik, kik a kettős pénzrendszer mellett nyilatkoznak.

Németalföld küldötte kijelenti, hogy nincsenek utasitásai, melyek megengednék neki az Egyesült Államok javaslatának

megszavazását. A németalföldi kormány nézete az, hogy addig, mig Anglia és Németország az aranyvalutát megtartják, Németalföldre nézve lehetetlenséget képez, hogy más rendszert fogadjon el. És nemcsak nemzetközileg nem köthetné le magát ez irányban, de még külön sem fogadhatna el más rendszert, mint azt, melylyel tényleg bir.

Léon Say, a franczia küldött kifejtette Francziaország valutapolitikáját az utolsó években. Az ezüstveretés beszüntetésével a latin unio már csak elméletileg, de nem tényleg bir kettős pénzrendszerrel. A franczia kormány az ezüstveretések beszüntetése idejében a parlamentben igen világosan kijelentette, hogy ez eljárással nem törekszik a tiszta aranyvaluta felé, hanem várakozó álláspontot foglal el, melyről csak alapos indokok fogják elterelni, és valószinüleg oly irányban, hogy visszatérjen a kettős pénzrendszerhez. Francziaország vagy $2^1/_2$ milliárd ezüsttel bir; nem egyeznék Francziaország érdekével, hogy akkora összegtől megvonja a teljes törvényes fizetési eszköz tulajdonságát, és hogy azt a pénzpiaczra dobja mint egyszerü árút. Hogy helyes volna-e az ezüstöt fizetési eszközzé tenni, ott hol megvonatott tőle e tulajdonság, erre vonatkozólag nem tartja magát feljogositottnak, hogy tanácscsal szolgáljon, mert Francziaország részéről nem volna ellenszolgálat kilátásba helyezhető, miután Francziaország várakozó állást foglal el, és azt meg fogja tartani addig, a mig az ezüstárcsökkenés okai nincsenek teljesen felderitve, nevezetesen a mig Németország be nem fejezte ezüstkészletének elhelyezését. E szerint az Egyesült-Államok javaslatai koraiaknak látszanak, és igy nem látja, hogy mennyiben lehetne azoknak elfogadását a gyakorlatban megvalósitani; de másrészt nem szeretné, hogy ha a javaslatok el nem fogadása Francziaország vagy az értekezlet részéről az amerikai rendszer elitélésének szinében tünnék fel. Mig Francziaország a javaslatok első részéhez szivesen hozzájárulna, bár e pillanatban nem állithatná vissza az ezüstveretést

és nem látja még az indokokat, melyek ilyen intézkedésre indithatnák, addig a második pontra nézve azon véleményben van, hogy az ezüstnek fenn kell tartania szerepét mint törvényes fizetési eszköznek ott, a hol e jelleggel bir, de nem tudna hozzájárulni ahhoz a javaslathoz, hogy az ezüstöt e jelleggel ott is fel kell ruházni, a hol azzal nem bir. A javaslatok második részére nézve nem mondhat határozott véleményt; jelenben az ezüst helyzete nem egészen természetszerü. Nagyjából Francziaországban 1786. óta ugyanazon értékarány fenn tudta magát tartani, és az nincs bebizonyitva, hogy a mostani megzavarás változhatatlan okokban rejlenék. A javaslatokkal szemben tehát nem akar rideg visszautasitást tanusitani, és bár e pillanatban nem járulhat azokhoz hozzá, épen nem látja kizártnak azt, hogy a fenforgó kérdés megfejtésének ideje eljőjjön.

Görögország küldötte, ki oly államot képvisel, mely az 1865. évi egyezmény által Francziaországhoz van füzve, teljesen hozzájárul az eszmékhez, melyeket Francziaország követe kinyilatkoztatott. Utasitásai tiltják, hogy ezidőszerint bármely határozathoz hozzájáruljon, mely arra mutathatna, hogy kormánya lemond azon várakozó álláspontról, melyet Francziaország küldötte jelzett és melynek indokait kifejtette.

A sveiczi küldött nyilatkozata szerint, mig Francziaország, a mint azt képviselője kifejtette, az alkalmas pillanatot várja, hogy visszatérjen a kettős valutához, addig Sveicz és Belgium czélja az aranyvaluta. Kijelenti továbbá, hogy a sveiczi küldöttek kormányuk részéről nincsenek felhatalmazva, hogy részt vegyenek bármely megegyezésben valamely értékarány elfogadása iránt, legyen az az 1 : 16, vagy bármely más; ellenkezőleg egyenesen meg van nekik tiltva, hogy az Egyesült Államoknak érmeügyük rendezése tárgyában tanácsot adjanak. Csak arra vannak feljogositva, hogy az általános vitában részt vegyenek, és Sveicz szempontjából véleményüket adják a napirendre kitüzött kérdések felett.

Végül az értekezlet az amerikai javaslatokra következő válaszban állapodott meg:

„Az értekezleten képviselt európai államok küldöttjei köszönetüket óhajtják kifejezni az amerikai Egyesült Államok kormányának azért, hogy a fontos pénzkérdés felett nemzetközi eszmecserét idézett elő.“

„Miután az Egyesült Államok küldötteinek javaslatait alaposan megfontolták, elismerik:

1. Hogy szükséges a világon az ezüst pénzszerepének fentartása ép ugy mint az aranyé. De hogy a két fém közül melyiket válaszsza, vagy a két fémet együttesen alkalmazza-e, arra nézve minden egyes állam vagy államcsoport a saját különleges helyzete alapján kell hogy határozzon.

2. Hogy az ezüst veretésének korlátozása hasonlóképen minden egyes állam vagy államcsoport szabad elhatározására bizandó, azoknak különféle helyzete szerint, annál is inkább, mert a zavarok, melyek az utolsó években az ezüstpiaczon mutatkoztak, a különböző államok érmeügyi helyzetét különféleképen befolyásolták.

3. Hogy szemben a kitünt vélemény eltérésekkel, szemben azzal a körülménynyel, hogy még a kettős pénzrendszerrel biró államokra nézve is lehetetlenség, kötelezettséget vállalni az ezüst szabad veretése iránt: a két fém közti nemzetközi értékarány megállapitása vita tárgyát nem képezheti.“

Az ülésen, melyben a megállapodás e válaszban történt, Németalföld képviselői nem voltak jelen.

Olaszország a válasz ellen szavazott azon indokolással, hogy az a feltett kérdésre nem ád feleletet, hogy a franczia kettős pénzrendszer addig mig fennállott, az általa megállapitott értékarányt teljesen fenn tudta tartani, és hogy ennek folytán oly nemzetközi szerződés, mely a két fém között értékarányt megállapitana, annál inkább fenn tudna állani.

Belgium, Anglia, Ausztria-Magyarország, Sveicz és Oroszország képviselői a választ elfogadták és szavazatukat indokolták.

Belgium kijelenti, hogy a választ elfogadja, mert annak tartalma megegyez azon állásponttal, hogy az ezüst pénzszerepe az arany és ezüst közti értékarány törvényes megállapitása mellett nem tartható fenn.

Goschen, Anglia képviselője, kijelenti, hogy a felelethez hozzájárulhat, minthogy az nincs ellentétben a tiszta aranyrendszerrel. Hogy élesebben fejezze ki az angol küldöttség nézetét és elejét vegye minden félreértésnek, kijelenti, hogy noha az értekezlet válaszában kifejezi azon eszmét, hogy az ezüstnek a világ pénzrendszerében szerepet kell játszani, e nyilatkozattal semmiképen sem akar a kettős pénzrendszernek valamely előnyt tulajdonitani. Ha ez másként volna, ugy ő és társai a választ nem fogadhatnák el, mert lehetetlenség reájuk nézve, bármely a kettős pénzrendszer érdekében tett nyilatkozatnak támogatása. Midőn kijelenté, hogy az ezüstnek az arany társának és szövetségesének kell lennie, legkevésbbé sem akarta azt kifejezni, hogy e két fém együttesen egyenjoguvá teendő és teljes mérvben fizetési eszközt képezzen minden országban. Csak azon közgazdákkal szemben akart állást foglalni, kik az egész világon a tiszta aranyvalutát akarják elfogadva látni, a mely intézkedés a legnagyobb csapásoknak lehetne okozója. E tekintetben feltétlenül fentartja állitásait; azt hiszi, hogy nagy szerencsétlenség volna az ezüst ellen hadjáratot inditani és ellentmond azon elméletnek, a mely szerint e fémnek teljesen ki kellene záratnia a világ pénzrendszeréből. De azért szavaiból ne következtesse senki, hogy ő a kettős pénzrendszer elfogadása mellett van, a mely rendszerrel ő és társai egyenes ellentétben állanak, és a mely ellenkezik azon nemzet közvéleményével, melyet ő képvisel. A mi azon óhajt illeti, hogy tartassék fenn a remény az iránt, hogy valamikor az arany és ezüst közt állandó értékarány fog megállapittatni, és hogy ennek

nemzetközi érvény fog szereztetni, erre nézve az angol küldött kijelenti, hogy szerinte lehetetlen ugy annak megvalósitása, mint elméleti és tudományos indokolása.

A sveiczi követ osztja a Belgium és Anglia által kinyilatkoztatott nézeteket, melyek a szóban forgó válasz helyes magyarázatai.

Oroszország is kötelességének tartja, hogy óvást emeljen a válasz oly magyarázata ellen, mely közvetve is a kettős pénzrendszerhez való csatlakozást jelentené, azt hiszi, hogy minden félelem nélkül állithatja, hogy soha kettős pénzrendszer Oroszországban nem fog meghonosittatni, mi különben nem zárja ki a lehetőséget, hogy a két fém együtt képezze ott a forgalom tárgyát.

Ausztria-Magyarország képviselője ellenben kijelenti, hogy a most hallott magyarázatokkal szemben, melyekből talán az volna következtethető, hogy a felolvasott válasz a kettős pénzrendszerre irányuló nemzetközi szabályozás lehetetlenségét fejezné ki, kötelességének tartja kijelenteni, hogy a javasolt szövegezést épen azért fogadja el, mert a nemzetközi szabályozás lehetőségét nem zárja ki.

V.

AZ 1881. ÉVI

PÁRISI NEMZETKÖZI ÉRME-ÉRTEKEZLET.

Az 1878. évi értekezlet szétoszlása után a helyzet semmivel sem javult, sőt azon jelenségek, a melyek felett az 1878-diki értekezleten aggodalmak nyilvánultak, mind közvetlenebbül kezdték a világ majd minden államát érinteni. Németország már 1879-ben beszüntette az ezüsteladásokat, tekintettel az eddig is szenvedett óriási veszteségre és az ezüstpiacz folytonosan csökkenő irányzatára.

Monarchiánk sem maradt érintetlenül az ezüst-árcsökkenés hatásaitól. A hanyatló ezüstárral eltünt az ezüstnek agiója, melylyel az eddig papirpénzünkkel szemben birt, sőt papirpénzünk drágább lett az ezüstnél. E viszonyok közt az üzérkedésre czélzó ezüstkiveretések monarchiánkban rendkivüli arányokat öltöttek, melyek a kormányokat arra inditották, hogy függetlenitsék valutánkat az ezüstár esélyeitől és beszüntessék az ezüstveretést magánosok számára, azt csak a hazai termelés és itt már meglévő ezüstkészletek további kiveretésére szoritva.

Az ezüst-árcsökkenés mellett, mely már magában véve elég közelről érintett minden, a világforgalomban résztvevő országot, még egy másik tünet is mutatkozott, mely Európát aggodalommal töltötte el. Az Egyesült Államok a készpénzfizetések felvétele óta igen nagy mérvben és pedig saját termelésükön felül, kezdtek nemes fémet forgalmuk számára szükségelni, és 1878 óta állandóan és fokozódó mennyiségben szivárgott át arany Európából Amerikába.

Ez aranyexport épen 1880/81-ben öltött óriási arányokat. Azon kilátás, hogy Olaszország valutájának rendezésére

400 millió frankon felüli kölcsönnel szándékozik a fémpiaczhoz fordulni, még növelte azon aggodalmat, melylyel ugyszólván az egész világ a nemzetközi nemesfém-viszonyok alakulatára figyelt.

Az emlitett aranykiszivárgás, főképen Francziaország aranykészletét támadta meg, és ez egyik indokát képezhette annak, hogy nagy ezüstpénz-mennyiségével az ezüst sorsában ugyis érdekelt Francziaországot, midőn 1881-ben ujabb nemzetközi értekezletre gyültek össze Európa államainak és az Egyesült Államoknak küldöttei, már nem találjuk a várakozás álláspontján, melyet 1878-ban elfoglalt, hanem ezuttal a meghivások az értekezletre tőle és Amerikától együtt indultak ki, a bimetallismusra irányult javaslatokat az éjszakamerikai köztársasággal együtt tette és az egész értekezleten keresztül az amerikai unióval karöltve haladt.

De nem csak Francziaország álláspontja volt más, mint 1878-ban. Németország, mely 1878-ban a meghivást az értekezletre, ridegen visszautasitotta, ez alkalommal megjelent és az engedményekből, melyeket ugy ez ország, mint Anglia is a bimetallismus létrejövetele esetére tenni hajlandók voltak, valamint az értekezlet tárgyalásának egész menetéből az látszik kitünni, hogy az értekezleten jelenlevők többnyire élénken érezték a világ érme-ügyi helyzetének válságos állapotát. Monarchiánk küldöttei ezen értekezletről sem maradtak távol. Akkori külügyérünk, gróf Andrássy, egyetértésben a két pénzügyministerrel küldötteinknek az értekezleten követendő magatartásukra nézve azon utasitást adta, hogy jelezzék egyrészt, hogy mennyire vagyunk érdekelve mi is abban, hogy a valutakérdés a culturállamok által helyes irányban nyerjen megoldást, de másrészt tartózkodjanak minden kötelező megállapodástól épen tekintettel pénzforgalmi rendszerünk befejezetlen voltára. Magatartásuk tehát lényegileg megfigyelő és tartózkodó legyen, a mi azonban ne akadályozza meg őket abban, hogy megfelelő alkalomkor ne folyjanak bele az

akademikus természetü tárgyalásokba oly irányban, hogy reá mutassanak azon komoly zavarokra, melyek a pénzpiaczra és a gazdasági viszonyokra a valutakérdés eddigi fejlődése által háromolnak. Az oly sürgősen megkivánt orvoslást a kettős értékrendszer minél általánosabb elfogadásában keressék, és adandó alkalomkor ily irányban adjanak nézetüknek kifejezést. Fontosabb eseményekről és az értekezlet menete felől általában jelentés lesz teendő.

A tárgyalások menetének szabályozására az értekezlet kérdőivet szerkesztetett, mely a következő pontokat foglalja magában:

„I. Az ezüst értékének csökkenése és nagy ingadozása, mely az utolsó években mutatkozott, ártalmas volt-e a kereskedelemre és következésképen a közjólétre vagy nem?"

„Kivánatos-e, hogy a két fém közti értékarány nagymérvü állandósággal birjon?"

„II. Az előző kérdés első részében foglalt tünemények az ezüsttermelés növekvésének vagy törvényhozói intézkedéseknek tulajdonitandók-e?"

„III. Valószinü-e vagy nem, hogy a két fém értékaránya közt, ha nem is feltétlen is teljes, de legalább igen szilárd állandóság éretnék el ezen három föltétel mellett: hogy az államok egy jelentékeny része megengedné a két fémből való érméknek szabad és korlátlan veretését; hogy továbbá ez érmék teljes mérvben törvényes fizetési eszközt képeznének; és végül, hogy a veretés egy általánosan elfogadott értékarány szerint történnék, a mely értékarány a két fémből vert értékegységben jutna kifejezésre."

„IV. Az esetben, ha az előző kérdés igenlő feleletet nyerne, minő intézkedések volnának teendők, hogy a két fém értékaránya közti ingadozások minél csekélyebbek legyenek?"

„Például:

1. Kivánatos volna-e a jegybankokat arra kötelezni, hogy a közönség által benyujtott arany és ezüst fémrudakat mindig meghatározott áron elfogadják?

2. Miképen lehetne a közönség számára ugyanez előnyt biztositani oly országokban, melyek nem birnak szabadalmazott jegybankokkal?

3. A pénzveretés ingyen történjék-e vagy egyenlően állapitandó meg a verdedíj minden országban mindkét fém számára?

4. Megegyezésnek kell-e létrejönni arra nézve, hogy a nemes fémek nemzetközi forgalma szabad maradjon minden akadálytól?

5. Ha a bimetallismus elfogadtatnék, mi volna az elfogadandó arány az arany és ezüst azon mennyisége közt, melyet a pénzegységek tartalmaznak?"

A tárgyalások 8 ülésen keresztül e kérdő pontok általános megvitatását foglalták magukban, miután pedig az értekezlet 6 heti szünet után ismét összeült, további 4 ülés fordittatott a kérdő pontok két utolsó tételére. A tárgyalások az egyes kérdéseket minden oldalról megvilágitották, de megállapodásokra nem vezettek. Belgium, Norvég-Svédország, Sveicz követei voltak a monometallikus álláspont legerősebb védői, mig a bimetallikus felfogás az értekezletet összehivó két köztársaság, továbbá Németalföld és Olaszország követeiben találta meleg védőit.

A nemzetközi bimetallismus gyakorlati megvalósulásának szempontjából birnak értékkel a következők.

Németország, Anglia, Angol-India, Canada, Dánia, Portugal, Oroszország, Görögország, Ausztria-Magyarország, Svéd-Norvégország, Sveicz még a vita megkezdése előtt kormányaik nevében nyilatkozatokat tettek közzé, melyek részben csak az értekezlet határozataival szemben a küldő kormányok teljes cselekvési képességét tartják fenn, részben azonban eleve is elvi álláspontfoglalást jelentenek.

Igy a dán kormány, miután épenséggel nem szándékozott a néhány év előtt meghonositott tiszta aranyvalutával felhagyni,

küldöttjének azon utasitást adta, hogy tartózkodjék minden vitától, mely a bimetallikus rendszer megvalósitásának mikéntjére vonatkozik.

A portugal kormány, midőn elfogadta a meghivást a conferencziára, őszintén kijelentette, hogy a Portugalban tényleg érvényben levő rendszer tiltja, hogy a czélba vett bimetallikus egyesületbe belépjen.

Görögország küldöttje kötelességének tartotta, mint oly állam képviselője, mely a monometallismust fogadta el, kijelenteni, hogy nem járulhatna hozzá semmiféle intézkedéshez, mely e rendszer megváltoztatására vezetne.

Monarchiánk képviselői akkép körvonalozták álláspontjukat, hogy az főképen a jóindulatu tartózkodás álláspontja lesz és hogy a tanácskozások eredményét ad referendum véve, semmiféle irányban kötelezettséget nem vállalhatnak; ha részt vennénk a vitában, az csak személyes nézetek kifejezésére szolgálna, mindazonáltal nem haboznak kijelenteni, összhangban avval, a mit monarchiánk az 1878. évi értekezleten kinyilatkoztatott, hogy rokonszenvükkel találkozik minden intézkedés, melynek czélja lesz a fehér fém helyzetének visszaállitása vagy legalább javitása.

Angol-India küldöttei egészen különleges helyzetben találják magukat. Az indiai kormány az értekezleten még fel sem lett szólitva arra, hogy részt vegyen a javasolt bimetallikus egyesületben, és az indiai kormánytól az értekezlet az ő felfogásuk szerint csak azt reméli, hogy Anglia tartózkodása alatt, melyet elejétől fogva mindenki ismert, a jelenlegi indiai érmerendszer ne változzék. E kivánsággal szemben fel vannak hatalmazva kijelenteni, hogy egy bizonyos időn át, melynek meghatározása további egyezkedés tárgyát képezné, az indiai kormány kötelezné magát, tényleg fennálló érmerendszerét, mely a teljes törvényes fizetési eszközt képező ezüst szabad veretéséből áll, az egész angol-indiai területen fentartani. De hozzá kell tenni, hogy ők ily mérvben csak

azon feltétel alatt kötelezik magukat, ha a világ első államainak egy bizonyos száma ugyanazon idő alatt az ezüst szabad veretését teljesjogu fizetési eszközként épségben tartja, még pedig a $15^1/_2$ arányban az aranynyal szemben, és kötelezettségük csak ez állapot fennállásának idejére szólna. Indiában a pénzügyek vezetőinek legfőbb czélja az Angliával közös pénzrendszer. Az ezüstöt e tekintetben kizárja az angol rendszer, és nem marad hátra más, mint a bimetallismus vagy az arany: és noha ez idő szerint az utóbbi alapon a megoldás igen nehéz volna, igen valószinü, hogy az esetben, ha az ezüst-árcsökkenés tovább tart és ujabb aranyfelfedezések vagy más okok folytán alkalom kinálkoznék rá, India megragadná ez alkalmat, és visszatérve az 1868-ban Calcuttában ülésezett bizottság javaslataihoz akaratlanul is belekeverednék a nagy harczba, mely a világ minden országa közt meg fog indulni az egyedüli fémért, mely számára mint a nemzetközi pénz biztos alapja hátramarad.

A német küldött kormánya nevében a következő nyilatkozatot tette: „Feltétlenül elismerjük, hogy az ezüst rehabilitatiója kivánatos és elérhető volna az ezüst szabad veretésének helyreállitása által az ez értekezleten képviselt legnagyobb népességü államok bizonyos száma kebelében, ha azok e czélra az aranynak és ezüstnek bizonyos állandó értékarányában állapodnának meg. Mindazonáltal Németország maga, melynek valutareformja már ennyire előre haladt, és melynek helyzete, pénzforgalmát illetőleg, nem tesz kivánatossá ily messze menő változást, nincsen azon helyzetben, hogy a maga részéről az ezüstnek korlátlan veretését megengedje, és küldöttjei ily értelmű javaslathoz nem járulhatnak hozzá. Másrészt a császári kormány, a mennyiben arra képes, legkészségesebben elősegitné azon többi hatalmak igyekezetét, melyek az ezüst rehabilitatiójára e fém szabad veretése által egyesülni óhajtanának. E czél elérésére, és hogy biztositsa e hatalmakat a német ezüst betódulása ellen, melytől, a mint lát-

szik, a hatalmak aggódnak, a császári kormány következő korlátokat kész önmagának vonni :

Néhány évre kiterjedő időszakon át tartózkodnék minden ezüsteladástól, és egy további bizonyos tartamu időszakra nézve kötelezné magát arra, hogy csak meghatározott és oly csekély mennyiséget fog eladni, mely a világpiaczot túl nem terheli. Ez időszakok hoszsza és az évenként eladható mennyiség a második időszak tartama alatt további tárgyalások kérdését képeznék. Ily értelmü megegyezés biztositaná a kettős pénzrendszert elfogadó államok pénzverdéit a német tallérok korlátlan beözönlése ellen, a mennyiben azok az állam tulajdonát képezik. Másrészt magánosok és a birodalmi bank, mely utóbbi a kormány külön felügyelete alatt álló magánintézet, csak az esetben volnának képesek a tallérok betódulását a kettős pénzrendszerü államok pénzverdéibe előidézni, ha Németország kereskedelmi mérlege kedvezőtlen volna, vagy ha a bimetallikus egyesület által helyreállitott arány 1 : 15$^1/_2$ jelentékenyen módosulna az ezüst javára, mely utóbbi eset különben valószinütlennek látszik. Minden más esetben a tallérok kivitele a vállalkozók kárával járna és következésképen a bimetallikus egyesület államainak nincs mit tartaniok attól, hogy a német ezüst eláraszsza pénzverdéiket. E műveletek különben még terhesebbé volnának tehetők az által, hogy a német tallérok a bimetallikus egyesület szabad veretéséből egyenesen kizáratnának, ez intézkedés a vállalkozók által viselendő költségeket még szaporitaná a tallérok beolvasztásának és finomitásának költségeivel. Ha ily irányu nemzetközi megegyezés létrejönne, a német birodalomnak mindég szabadságában állana az ezüst el nem adása vagy eladása azon korlátokon belől, melyekre nézve kötelezettséget vállalt. De Németország, még e korlátokat is szükebbre vonva, más engedményeket is tehetne; nagyobb tért engedhetne ugyanis saját forgalmában az ezüstnek és igy annak használatát általánosabbá tehetné. E czélból a császári kor-

mány esetleg vállalkoznék a $27^3/_4$ millió márkát tevő arany 5 márkások és az 5 márkás birodalmi pénztárjegyek (40 millió márka) bevonására. Ezenfelül beolvaszthatná 5 és 2 márkás ezüstjeit, melyek mennyisége 71 és 101 millió márkát tesz, és ujból kiverethetné azokat oly értékarány alapján a két nemesfém közt, mely megközeliti az 1 : $15^1/_2$ arányt, holott a jelenben érvényes törvények szerint 100 márkát vernek egy font finom ezüstből, a mi körülbelül az 1 : 14 aránynak felel meg".

A tárgyalások folyamán Anglia a következő nyilatkozatot tette: „A Bank Charter Act a bankjegyek kibocsátását ezüst ellenében megengedi, de a kibocsátást a bank jegykibocsátó-osztálya az aranykészlet $^1/_4$-ére szoritja. A bank aranyrudak vásárlására korlátlan mennyiségben köteles, mig az ezüstrudak vásárlása belátására van bizva, de korlátolt módon. E megkülönböztetésre kényszerit az a kötelezettség, hogy a bankjegyeket előmutatáskor aranynyal kell beváltani. Az ezüstnek ujbóli megjelenése fedezetként az angol bank jegykibocsátó osztályában teljesen attól függ, hogy egyéb államok pénzverdéi visszatérnek-e oly természetü szabályok alkalmazásához, melyek az aranynak kicserélhetőségét ezüst ellenében és az ezüstét arany ellenében biztositják. Nem szükséges, hogy e szabályok teljesen azonosak legyenek azokkal, melyek régebben voltak érvényben; az arany és ezüst közti értékarány és a verdedij együttesen vagy viszonylag változhatnának, anélkül mindazonáltal, hogy megtámadtatnék a kicserélés könnyüsége, mely nélkülözhetlen arra, hogy oly jegybank, mely aranyban köteles fizetni, ujból vásárolhasson ezüstöt. Ily föltételek mellett a bank igazgatósága meg van győződve arról, hogy bankjegyek kibocsátása ezüst ellenében a törvény által meghatározott korlátokon belül nem veszélyeztethetné a törvény azon alapelvét, mely a bankot arra kötelezi, hogy az aranyat jegyei ellenében elfogadja és viszont jegyeit előmutatáskor arany ellen becserélje. A bank igazgatósága nem lát akadályt arra nézve,

hogy a Párisban ülésező érmeértekezlet ne nyerjen biztositást az iránt, hogy az angol bank az 1844. évi törvény értelmében, a fent emlitett feltételek alatt mindig hajlandó lesz ezüstöt vásárolni".

Olaszország küldötte kijelentette, hogy kormánya kész volna több állammal egyesülni oly czélból, hogy az ezüst korlátolt veretése iránt megállapodás jőjjön létre a következő feltételek alatt:

„1. A német kormány kötelezné magát, hogy ezüstjének eladását legalább 5 évre felfüggeszti, hogy 5 márkás aranyait és birodalmi pénztárjegyeit ezüsttel helyettesiti, ezüstváltópénze számára pedig, legalább a 2 és 5 márkásokra nézve, az 1 : $15^{1}/_{2}$-es arányt állapitja meg, az igy kivert ezüstpénzeket teljes törvényes fizetési eszközzé téve, oly mérvben, a melyben e tulajdonsággal a tallérok birnak."

„2. Ő Felsége az angol királyné kormánya kötelezné magát a többi kormányokkal szemben, hogy az ezüst koronák fizetési képességének összegét felemeli."

„Ha Németország és Anglia elfogadnák e feltételeket, Olaszország megegyezhetnék a latin unio többi államaival és az északamerikai Egyesült Államokkal, hogy ujból megkezdi az ezüst korlátolt veretését oly időszakon át, mely nem haladná túl azt az időt, mely megállapittatnék a német ezüsteladások felfüggesztésének idejéül. Minden állam részvétele az ezüstveretésben a népesség számarányában állapittatnék meg. E contingens kötelező volna az egyes államokra nézve mint minimum és minden államnak jogában volna azon túlmenni, megállapitván a megfelelő szabályokat és óvóintézkedéseket a korlátolt veretés tárgyában, a mely veretés megengedtetnék a magánosoknak és a jegybankoknak is. Olaszország semmi esetre sem járulhatna hozzá az ezüst szabad és korlátlan veretéséhez, ha Németország és Anglia vagy ezek egyike legalább nem járulna hozzá teljes mértékben."

Németalföld képviselője kijelentette, hogy „kormánya, összhangban ez értekezlet több tagjával, azon nézetben van, hogy az ezüst árcsökkenése és értékének nagy ingadozásai tetemes bajt képeznek. Azt hiszi továbbá, hogy a kettős pénzrendszer együttes és fentartás nélküli elfogadása Európa és Amerika összes nagy államai által helyes eszközül szolgálna e baj orvoslására. És alig haboznék, hogy törvényhozása testületei előtt az ezüst korlátlan veretését, mely pillanatnyilag be van tiltva, ugy az anyaország, mint az összes gyarmatok számára javaslatba hozza, mihelyt a kettős pénzrendszer oly terjedelmes területen, mint a mely emlittetett, elfogadtatnék. De a németalföldi kormány nem vállalkozhatnék ily rendelkezésre, ha a kettős pénzrendszer uralma szükebb területre szorittatnék. Addig, mig ismeretlenek a biztositékok, melyek arra nézve nyujtatnának, hogy a két fém értékének aránya, a mennyire lehetséges, állandósittassék; a mig nem lehet tudni, hogy mely államok fogadnák el a bimetallikus rendszert és hogy minő engedményekre hajlandók a többi államok, hogy e rendszer sikerét előmozditsák: addig lehetetlen számot vetni az előnyökkel és hátrányokkal, melyekkel Németalföldre és gyarmataira nézve az ezüst szabad veretésének helyreállitása járna még akkor is, ha épségben maradna a törvényes arány a két fém között, mely tényleg nem $15^1/_2$, hanem $15^5/_8$. Azonban, fentartván magának az elhatározás teljes szabadságát, Németalföld kormánya előre nem utasit vissza minden tervet, mely a kettős pénzrendszernek meghonositását veszi czélba oly területen, mely Európa és Amerika több nagy államát foglalja magában. Ha ily javaslat hozatnék az értekezlet elé, az kétségkivül igen komoly megfontolás tárgyát képezné Németalföld részéről."

A franczia és amerikai küldöttek a következő közös nyilatkozatot tették:

„1. Az ezüst értékének nagy ingadozásai és csökkenése az aranynyal szemben, mely jelenségek több év előtt tüntek fel és

még mindig léteznek, nagyon kártékony hatással vannak a kereskedelemre és az általános jólétre. Az egész világ kereskedelmének nagy fontosságu szolgálat tétetnék, ha az arany és ezüst értéke közt állandó arány állittatnék helyre."

„2. Az államok jelentékeny csoportjának oly egyezménye, mely azok pénzverdéit a két fém előtt szabadon és korlátlanul megnyitná, mely egyuttal állandó arányt állapitna meg a pénzegységnek megfelelő arany és ezüst súlya közt, és a mely végül teljes fizetési képességet adna mindkét fémnek, — az ilyen egyezmény azon következménynyel járna, hogy a két fém viszonylagos értéke az általános forgalomban állandósittatnék, még pedig az egész világ érdekében és szükségletének megfelelőleg."

„3. Minden értékviszony, mely jelenleg vagy röviddel ezelőtt valamely nagy kereskedő nemzetnél érvényben van vagy volt, fentarthatná magát, ha az államcsoportozat által elfogadtatnék. De a $15^1/_2$ aránynak elfogadása mig a czélnak elérésére vezetne, addig a különböző létező pénzrendszerek összeségében legkevesebb zavart és nehézséget okozna."

„4. Mellőzve azon eredmény vizsgálatát, melyet egy csak néhány állam által elfogadott egyezmény vonna maga után, oly egyezmény, melyet Németország, Anglia, az Egyesült Államok és Francziaország más európai és amerikai államok hozzájárulásával kötnének, azon eredménynyel járna, hogy az egész kereskedelmi világban érvényes maradna az arány, melyet az egyesület elfogadna."

Végül az értekezlet a következő határozattal halasztotta el tárgyalásait:

„Tekintettel arra, hogy az értekezletnek két ülésszaka folytán volt alkalma az abban résztvevő 18 állam képviselőitől nyilatkozatokat, beszédeket és megjegyzéseket hallani; hogy több nyilatkozat az illető kormány nevében történt; hogy az összes nyilatkozatok elismerik különböző közös intézkedések hasznát,

fentartva mindazonáltal az egyes kormányok teljes cselekvési szabadságát; hogy remélhető, miszerint az értekezleten résztvett államok között megegyezés jöhetne létre; de hogy helyén volna a küldöttek összejövetelének felfüggesztése; hogy tényleg az érmeviszonyok indokolnák némely állam részéről az államhatósági tényezők közbelépését és hogy ez idő szerint a diplomacziai tárgyalásoknak ideje elérkezett: az értekezlet elhalasztatik 1882. ápril 12-ig."

Az elhalasztott értekezlet nem jött össze ujból, és azóta egyáltalában nem találunk ujabb hivatalos jellegü nemzetközi értekezletet, mely a pénzkérdést tárgyalta volna.

VI.

AZ 1887. ÉVI

LONDONI SZAKTANÁCSKOZMÁNY.

A.

A szaktanácskozmány megegyező véleménye.

A szaktanácskozmánynak két jelenséggel kell foglalkoznia:

1. az ezüst aranyban kifejezett árának nagy ingadozásaival és
2. az ezüst aranyban kifejezett árának tetemes csökkenésével 1873. óta.

Az ez évet megelőző 40 éven keresztül a legnagyobb eltérések az ezüstrudak londoni árának évi átlagaiban csak $2^7/_8$ pennyt értek el, holott 1873—1887-ig a különbség $14^5/_8$ penny volt, és ez ingadozások nemcsak abban az aránylag nagy időszakban mutatkoznak, melynek határait ez utóbbi két évszám jelzi, hanem az ingadozások rövid időn belül, néhány hó, sőt néhány nap lefolyása alatt is sokkal nagyobbak mint ezelőtt.

Az első körülmény, mely az ezüst arany árának csökkenését magyarázhatná, természetesen az ezüst termelésének nagy emelkedése, összeköttetésben az aranytermelés némi csökkenésével; igy ha összehasonlitjuk az 1866—70. és 1880—85. évi korszakokat, ugy azt látjuk, hogy az ezüst évi átlagtermelése 100 %-kal emelkedett, mig az aranytermelés évi átlaga 20 %-kal csökkent.

A változás mellett, melyet a két fém viszonylagos termelése az utolsó 15 év alatt mutat, ugy látszik alapos azon állitás, hogy e korszakban forgalmi czélokra az arany használata szaporodott,

az ezüst használata pedig csökkent, a mi azon különféle változásoknak eredménye, melyek több ország valutarendszerében ugyane korszak alatt vagy közvetlen e korszak előtt eszközöltettek.

Igy Németország 1871. óta 98,000.000 Ł aranyat vert, a mely összegben uj keresletként 80 millió Ł mutatkozik; ez uj keresletnek azonban igen nagy része már 1872-ben és 1873-ban és előtt nyert kielégitést, a mennyiben a német aranyveretés e két évben 50,000.000 Ł-et tesz, és e mellett valószinü, hogy ez aranynak egy része a Francziaországban magánosoktól összegyüjtött és a forgalomtól elvont aranykészletből nyert fedezetet.

Figyelembe veendő továbbá, hogy az Egyesült-Államok aranyfogyasztása 1877. óta rendkivül szaporodott, a mi kiviláglik azon körülményből, hogy e gazdasági terület 1876—85-ig 112,589.600 Ł-t használt fel; mely összeggel az előző tiz évnek megfelelő 11,196.000 Ł áll szemben. Bizonyos, noha csekélyebb fontosságu kereslet állott be végül arany után. Olaszország, Németalföld és a skandináviai államok szükséglete folytán.

Egészben alig foroghat fenn kétség az iránt, hogy az utolsó években az aranynak pénzül való használata tetemesen fokozódott.

Az ezüsthöz fordulva igen nehéz megbecsülni azt, hogy minő terjedelemben csökkent e fém használata Európában és Amerikában a valutarendszerekben beállott változások folytán. Kétségkivül csökkentette az ezüst utáni keresletet azon körülmény, hogy Németország az aranyvalutára tért át, de másrészt az Egyesült-Államok az utolsó években 300 millió dolláron felül vertek ki ezüstöt, holott az 1873-at megelőző 10 esztendőben ez ország papirforgalommal birt és kevés ezüstöt használt pénzverdei czélokra. Ha az összes körülmények figyelembe vétetnek, ugy kétségesnek látszik, hogy az ezüst használata pénzczélokra egészben valami különösen csökkent volna. A Németország által a piaczra dobott ezüst mennyiségére nézve nem volt sok, de maga

az eladás és a demonetisatió ténye valószinüleg a mennyiséghez képest aránytalanul nagy hatással lehetett az ezüstpiaczra. Ámde az eladások 1879-ben megszüntek és igy valószinüleg befolyásuk is megszünt az ezüstárra, noha azóta a félelem, hogy az ezüsteladások ujból megkezdethetnének, lehangoló hatással lehetett a piaczra.

Kétséget nem szenved, hogy mind eme felhozott körülményekben, melyek az 1873 óta lefolyó korszakot jellemzik, oly okokat látunk működni, melyek alkalmasak arra, hogy az ezüstöt az aranynyal szemben kevésbbé értékessé tegyék és igy az ezüst árát aranyban kifejezve csökkentsék. De igen nehéz ez irányzatok erejének mérése, kivált ha nemcsak a viszonylagos termelésben és használatban beállott változásokat tekintjük, de figyelembe veszszük azon irányt is, melyben egyrészt a fokozott ezüsttermelés, másrészt a csökkent aranytermelés az e fémekből már létező készletekhez állanak. Mert nem szabad feledni, hogy más jószágoknál a keresletben és kinálatban beálló változások sokkal inkább kidomborodnak és közvetlenebbül hatnak mint a nemes fémeknél, melyek csak csekély mértékben használtatnak el, és a melyekből a rendelkezésre álló készlet az előző években felhalmozott egész mennyiségből áll. Ebből az következik, hogy náluk az uj termelési szaporulat csekélyebb hatásu, mint oly czikkeknél, melyek a használat által megsemmisülnek, és hogy náluk a keresletnek szaporodása vagy apadása is csekélyebb hatásu. Náluk a valamely időpontban létező egész készlet és az akkor létező kereslet irányadó. És ha figyelembe veszszük azon nagy változásokat, melyek az 1873. évet megelőző években a két fém viszonylagos termelésében beállottak, ugy alig látszik lehetségesnek azon következtetésre jutni, hogy a nemes fémek kinálatával összefüggő körülmények az arany és ezüst viszonylagos értékében beállott változásokat kellőleg megmagyarázzák. Tényleg az 1873. évet megelőző években oly változások ész-

lelhetők a nemesfémek viszonylagos termelésében, melyekhez képest az 1871—75-ben és 1876—80-ban mutatkozott változások az évi átlagtermelésekben alig jelentékenyek, és mégis az 1873. előtti változások alig idéztek elő ingadozásokat a nemesfémek viszonylagos értékében, mig az 1873 óta beállott változások óriásiak. Igaz, hogy 1872 óta a két fém utáni kereslet is változott, de nem hiszszük, hogy a kereslet növekvése nagy csökkenése magában véve nagyobb hatással volna a nemesfémek viszonylagos árára, mint ha a kinálat hasonló terjedelemben növekedett vagy csökkent volna.

Ha tehát a nagymérvü változásokat látjuk, melyek 1873 előtt a nemes fémek termelésében mutatkoztak, a piaczi árak megfelelő változása nélkül, ugy alig zárkózhatunk el azon következtetés elől, hogy ez időszak előtt létezett valamely befolyás, melynek irányzata az volt, hogy az ezüst árát állandósitsa, és az arányt arany és ezüst között szilárddá tegye.

Egy másik jelenség az, hogy mig 1873 előtt az ezüstár változásai igen szűk határok között mozogtak és egyenletesek voltak, addig 1873 óta a változások nemcsak igen tetemesek, de ugrásszerüek is; és valóban alig lehetne azt állitani, hogy e különbség a nemesfémek termelésében és tényleges használatában beállott változásokban magyarázatát nyerné. E jelenségek rendes magyarázata, hogy ugyanis azok az ezüstországok számára keresett ezüst rimesse-ek és az indiai kormány által kinált ezüstváltók (council bill) változott mennyiségének következményei, szintén nem nyujtanak elégséges magyarázatot, mert e felhozott körülmények 1873. előtt is léteztek, anélkül, hogy az ezüstpiacz napról napra, hóról hóra oly érzékenységet mutatott volna mint most.

Ennek megfontolása is megerősiti azon feltevést, hogy 1873 előtt létezett valamely befolyás, mely állandósitó hatással volt az ezüstpiaczra, és melynek eltünése az ezüstpiaczon

oly tényezőknek enged szabad érvényesülést, melyek előbb ellensúlyoztattak. Felmerül már most azon kérdés: Van-e valamely más körülmény, melynek befolyása következtében a két fém aránya más volt az utóbbi korszakban, mint az előbbiben.

Azon évszám, mely a határt jelöli az ezüstárnak majdnem állandó volta és az állandóságnak határozott megszünése között, egyuttal azon évet is jelzi, melyben a latin unióban azelőtt érvényben volt bimetallicus rendszer megszünt teljes működését kifejteni, és ellenállhatatlanul vezettetünk azon következtetésre, hogy e rendszer, ugy a hogy fennállott, minden nagyobb lakossággal és forgalommal biró országban a két fém viszonylagos értékére lényeges befolyással volt. Azt hiszszük, hogy addig, mig ezen rendszer fennállott, az a nemesfémek termelésének és használatának minden változása daczára az ezüst piaczi árát a törvényesen megállapitott $15^1/_2$: 1 arányban állandósitotta. Ha e következtetést elfogadjuk, ugy mindama körülmények, melyeket mint az 1873. utáni korszakot jellemzőket emlitettünk, és melyek mindannyian egy irány felé hatnak, elégségesek arra, hogy az ezüstár csökkenését megmagyarázzák: és ez esetben azon körülmény, hogy az ezüst vagy az indiai kormány ezüstváltóinak (council bill) kinálata egyik vagy másik napon nagy, és az ezüst rimesse-ek kereslete csekély vagy megforditva, megfejtené az ezüstár folytonos ingadozását is, mely az utóbbi években szembeötlő volt.

A priori is érthetőnek látszik az, hogy a latin unio képes volt az ezüst piaczi árát a $15^1/_2$: 1 arányban állandósitani, mert ellenkező állitásokkal szemben, melyek szerint a kettős rendszer csak a latin unio valutájának szükséglete terjedelmében befolyásolhatta az ezüstárt, nézetünk oda irányul, hogy azon körülmény, mely szerint az ezüst birtokosa utolsó esetben ezüstjét az illető pénzverdében oly pénzzé verethette, melylyel $15^1/_2$: 1 arányban az aranyhoz képest árukat szerezhetett, valószinüleg általánosságban befolyásolhatta a piaczi ezüstárt, akárki volt az esüstvásárló

és akármely ország számára történt a vásárlás, a mennyiben képessé tehette az eladót arra, hogy ne tágitson azon ártól, mely a törvényes árhoz közel jár, és azon irányzattal birt, hogy az ezüst piaczi árát a törvényes értékviszonynak megfelelőleg körülbelül állandósitsa.

A latin unio 1873-ban megszakitotta az ezüst és arany között a kapcsot, mely az előbbinek árát az utóbbiban kifejezve körülbelül a törvényes értékarányban állandósitotta; e kapocs elszakadván, az ezüstpiacz nyitva áll mindazon tényezők befolyásának, melyek az áruk árára hatással lehetnek. E tényezők 1873 óta esetleg az ezüst aranyértékének csökkentésére hatottak; a gyakori ingadozások pedig e fém értékében abban lelik magyarázatukat, hogy a piacz teljes érzékenységgel bir mindama egyéb körülmény befolyása iránt, melyekre az előbbiekben figyelmeztettünk.

B.

A szaktanácskozmány elágazó véleményei.

A monometallista jelentés.

Az ezüst-ár ingadozásainak hatásait illetőleg, mindenekelőtt tagadhatatlan azon hátrány, hogy a váltóárfolyam az arany- és ezüstországok között rendkivül ingatag. Ott, hol a kereskedelmi ellenáramlatok állandóak, a váltóárfolyamok ingadozása, a távirda és a bankok működésének segitségével, majdnem kikerülhető; ott azonban, hol ez ellenáramlatok kevésbbé állandóak, e hátrány valóságos bajt okozhat, nelynek kikerülése néha alig áll a kereskedő hatalmában. Hogy e hátrány tényleg hatással volt-e Angliának kereskedelmére Indiával és Chinával, az alig mondható meg biztossággal, a kereskedelem fejlődése e két területtel sok más tényező hatásának lévén alávetve. De bármennyire térjenek el a nézetek egymástól, az iránt, hogy az árfolyam-ingadozások minő mértékben vonnak maguk után nehézségeket, maga a tény, hogy a nehézségek léteznek, alig képezheti kétség tárgyát.

Két más általános természetü bajra hivatott fel a bizottság figyelme. Azt állitották ugyanis, hogy az ingadozó váltó-árfolyam elősegiti az ugyanazon valutafémmel biró országok kereskedelmét azon országok kereskedelmének hátrányára, melyek különböző valutával birnak. Alig tagadható, hogy oly országok, a melyek

valutái egymáshoz állandó értékviszonyban állanak, mentek attól az akadálytól és tehertől, melynek változó értékviszonyban levő valutákkal biró országok alá vannak vetve. Elismerve e hátrányt, mégis alig hiszi a bizottság, hogy — egyéb körülményeket egyenlőknek véve — ez akadály hatása ez irányban tulságosan nagy befolyással birna.

A másik hátrány, mely még az ingadozó váltó-árfolyam hatásaként mutatkozik, abban rejlik, hogy aranyvalutával biró országok visszatartatnak attól, hogy ezüstországokban befektetéseket eszközöljenek: mi ugy az aranyországokra káros, mert felesleges tőkéjüknek lefolyását gátolja, mint a hogy káros az ezüstországokra nézve is, mert ezek megfosztatnak azon fejlődéstől, melyet az aranyország tőkéjének befektetése ott előidézne.

Ez általános természetü hátrányokon kivül, mély benyomást tett a bizottságra azon küzdelmek ecsetelése, melyeknek az indiai kormány ki van téve, a mely tartozásait az anyaországgal szemben aranyban kénytelen fizetni, holott jövedelmei folyton ingadozó értékü pénzben folynak be, és a mely addig, mig ez ingadozások tartanak, képtelen arra, hogy háztartásában pénzügyi egyensúlyra számithasson.

A jelenségek második csoportját, mely a bizottságot jelentésének e részében foglalkoztatja, azon körülmények képezik, melyek az arany és czüst megváltozott értékarányából következnek. E téren két hátrány hozatott fel, mely a vizsgálat tárgyát volt képezendő:

1. az árúk árának csökkenése, a mennyiben az hatással lehetett egyrészt a forgalomra, másrészt a hitelező és adós közti viszonyra;

2. az ezüst árcsökkenésének hatása az indiai kormány helyzetére.

Az árúk árának csökkenése és az ezüst árcsökkenése kétféleképen hozatik egymással összeköttetésbe. Az első magyarázat

szerint az ezüst-árcsökkenés egyenesen az árúk árcsökkenését eredményezte, a másik magyarázat szerint az arany értéke emelkedett az árúkkal szemben, e fém csökkent termelése és növekedett alkalmazása folytán.

Először az utóbbi magyarázattal foglalkozva, tagadhatatlan, hogy ezelőtt 15 évhez képest sok és valószinüleg a legtöbb árú ára csökkent. Vajjon e jelenseg helyesebben van-e ugy kifejezve, hogy az árúkhoz képest az arany értéke emelkedett, vagy úgy, hogy az árúk az aranyhoz képest értéktelenebbé váltak, ez attól függ, hogy az arany és az egyéb árúk közti értékviszony megváltozása oly befolyásoknak tulajdonitandó-e, melyek az aranyra hatottak, vagy pedig olyanoknak, melyek az árúkra hatottak; de az is lehetséges, hogy részben az arany értéke emelkedett és részben az árúk értéke is csökkent.

Azok, kik az árúk árának csökkenését az arany értékemelkedésének tulajdonitják, első sorban az „index-számokkal“ érvelnek, melyeket az „Economist“ által alkalmazott módszer szerint több szaktekintély állitott össze. Nem hagyható e tekintetben figyelmen kivül, hogy az indexszámoknál alkalmazott általánositó módszer csak elővigyázattal használható. De igy is megemlitendő azon körülmény, hogy Soetbeer táblázatában az 1874 és 1883 közti általános indexszámok, 1879 kivételével, ép oly magasak, ha nem magasabbak, mint az 1858—1861 közötti indexszámok és hogy az 1880., 1882. és 1883. évi számok egy százalékkal sem különböznek az 1865., 68., 69. és 70. eviektől. Ha azonban az általános indexszámoktól elfordulunk és az egyes árúk indexszámait vizsgáljuk, nem tagadhatjuk, hogy a legtöbb árúnál, kivált ujabb években, tetemes árcsökkenés észlelhető.

Ellenben a munkabérekre nézve, melyekre az indexszámok nem terjednek ki, az 1886. évi Commission on the depression of trade megállapitotta, hogy „mig a nyereségek csökkentek, a

munkabérek emelkedtek, és a munkásosztály helyzete az utolsó 20 év alatt tetemesen javult". Noha azóta a névleges munkabér a munka némely ágában kétségkivül csökkent, általánosságban nincsen semmi bizonyiték arra, hogy a munkabér alacsonyabb volna, mint ezelőtt 15 évvel. És azon körülmény, hogy a kiskereskedelmi árak, a mennyire ismeretesek, szintén nem csökkentek a nagy kereskedelem árainak arányában, ismét arra enged következtetni, hogy a munkabér sem csökkent oly mértékben, mint a nagy kereskedelmi árak. Szintoly kevéssé mondható, hogy a tulajdonképeni bérmunkásosztályba nem tartozók munkabére, valamint a lakbérek csökkentek volna.

Azon tény előtt állunk e jelenségek vizsgálatánál, hogy az árak csökkenése sem általánosnak, sem egyenletesnek nem mondható, oly árcsökkenésnek pedig, mely csak az arany értékének emelkedésétől indul ki, ha egyebek nem változnak, végül általánosnak és egyenletesnek kellene lennie. És ha néhány közgazda azt állitja, hogy az értékmérő változása nem befolyásolja egyszerre az árúk árát, és hogy ez állitást a nagy aranyfelfedezések idejében szerzett tapasztalatok igazolják, ugy ezzel szemben megjegyzendő, hogy a most észlelt jelenségek épen nem mutatják az előbb emlitett, az 50-es években észlelt változások egymásutánjának forditott sorrendjét, nevezetesen nem mondható az, hogy az egész ármozgalom a munkabér csökkenéséből indult volna ki, minek ellentéte következett volt be az aranyfelfedezések korszakában.

A most észlelt jelenségek nem lévén az értékmérő értékemelkedésének feltevésével megmagyarázva, a jószágárak szorgalmas tanulmányozása azonnal azon gondolatra vezet, hogy még az esetben is, ha az értékmérő értéke emelkedett volna, több árúra némely más tényezőnek is be kellett folynia oly irányban, hogy ez árúk az aranynyal szemben értékükből veszitettek.

Megállapittatott, hogy állati termékekben árcsökkenés csak az utolsó években mutatkozott és korántsem oly mérvben, mint növényi termékekben, melyek ára 1873 óta állandóan és az utóbbi években rohamosan csökkent. Az 1881—1885. években mutatkozó árakat az 1866—1870. években mutatkozó árakkal összehasonlitva pedig azt látjuk, hogy állati termékek, gyümölcs, olaj és bor árban emelkedtek, gyarmatárúk állandók maradtak, mezőgazdasági, ásványi és szövőipari termékek csökkentek. Ujabban pedig több fontos árúczikk és a szállitási díjtételek is emelkedtek, oly jelenségek, melyek semmiféle, az arany keresleti vagy kinálati viszonyaiban beállott változásban sem lelik magyarázatukat.

Valóban nem kell messze mennünk, hogy okokat találjunk, melyek az értékmérő változása nélkül is nagy mérvben befolyásolhatták az árúk árait.

Épen a növény- és ásványvilágba tartozó nyers termékekből a világ, kivált új, eddig mivelés alatt nem állott óriási területeken, oly mennyiségeket termelt, melyek eddig nem léteztek.

Csak India és Amerika nagy terjedelmü és részben csak a legutóbb művelés alá jutott eddig szüz területeire, a vasuti hálózat terjedésére, a szállitási költségek olcsóbbodására, az ásványok előállitásának tökéletesebb módszerére kell reámutatni, hogy az ilynemű nyerstermékek roppant szaporodása érthetővé váljék. És mig 1875 előtt az olcsóbb gyártás a nyerstermékek drágasága által volt ellensúlyozva, addig 1875 óta a gyártási költségek olcsósága a nyerstermékek olcsóbbodásával esik össze.

Az előbbieken kivül számos tényező hatott az árak olcsóbbodására, igy a verseny fokozódása, az előállitott jószágok mennyiségének roppant növekvése, nagy háboruk elő nem fordulása, a tőke czélszerübb szervezete, a közvetités kikerülése számos üzletkötésnél, a védvámok szaporodása, a kiviteli jutalmak és adó-

visszatérítések; szóval a nélkül, hogy minden egyes árú árképződését külön tanulmány tárgyává tennők, bátran állithatjuk, hogy kétséget kizárólag voltak az utolsó korszakban oly tényezők, melyek a nemesfémek kérdésétől függetlenül befolyásolhatták az árviszonyokat.

Azt is állitották, hogy az 1873-at megelőző idő rendkivüli üzérkedésnek volt kora; de helyesnek tartjuk azon megjegyzést, hogy az 1873 utáni nyomott helyzet sokkal tartósabb és súlyosabb, mint a túlspeculatió utáni visszahatás szokott lenni.

Azon nézet védői, mely szerint a kutatás tárgyát képező árcsökkenés oka az aranyban keresendő, azon érvvel élnek, hogy a csekélyebb aranytermelés és az aranynak elterjedtebb használata folytán *szükségképen* emelkedett az arany értéke.

De nem szabad elfelejteni, hogy, ha e tényezők bizonyos irányban hatottak, igen befolyásos tényezők épen az ellenkező irányban működtek. Nem szabad elfelejteni nevezetesen a mindinkább elterjedő és már is óriásilag kifejlődött hitelszervezetet, mely a nemes fémek tényleges szerepét a minimumra szoritja le, ugy hogy ugyanazon fémmennyiség sokkal nagyobb munkát végez, mint azelőtt. A nagy aranyfelfedezések korszaka az árak fejlődését illetőleg nem tekinthető a jelen korszak egyenes ellentétének. A jelenben az aranymennyiség általában nem fogy, csak szaporodása csökkent, a nemesfém évi szaporodása pedig koránt sincs oly hatással a nemes fémek értékére, mint valamely fogyasztási czikk évi termelésének mennyisége ez utóbbi czikk értékére.

Azonkivül a nagy aranyszaporodás idejében a termelők könnyen jutottak nagy mennyiségű nemes fémhez, mely azonnal egyéb, nagy részben csak tetemes távolságban beszerezhető jószágok ellenében volt kicserélendő; továbbá számos iparág és az üzérkedés általában nagy lendületet nyert, ugy hogy mindama tényező működött, mely egyébként is egyenlő körülmények

mellett magas árakat szokott előidézni. Általában magasan kifejlődött bank- és hitelszervezet mellett a nemes fémek mennyisége ugy látszik a jószágok árával nincsen közvetlen összefüggésben. Valamely nemzet vásárlási ereje nem szoritkozik az *arany* azon mennyiségére, mely annak tulajdonában van vagy bankjaiban található, hanem népszerüen szólva, azon *pénz*mennnyiségnek felel meg, mely bankárjainál rendelkezésére áll, és a mely azon *arany* mennyiségét, a melylyel a bankok tényleg birnak, vagy a mely felett valamely adott időben valósággal rendelkeznek, messze felülhaladja. A hitelmennyiség és aranymennyiség között sem mutatható ki valamely számszerü összefüggés. És azon nehéz kérdésnek, hogy mily kapcsolat létezik a nemes fémek mennyisége és a jószágárak között, legvilágosabb és legmegérthetőbb megfejtését az az okoskodás adja, mely a kamatlábat veszi alapul.

Már pedig a vizsgálat tárgyát képező korszakban látható kamatlábviszonyok épen nem engednek arra következtetni, hogy az arany értéke növekedett volna. Elismerve, hogy ott, hol nagymérvü tőkefelhalmozódás gyenge üzleti vállalkozással jár együtt, emelkedő pénzérték mellett is fordulhat elő alacsony kamatláb, mégis azt várnók, hogy ha tényleg komoly aranyhiány okozta volna az árak csökkenését, akkor a kamatlábviszonyokban is kellene észlelhetnünk az aranyhiánynak oly jelét, mely legalább az árcsökkenés kezdetét megmagyarázná.

Összefoglalva megfigyeléseinket e kérdésben, hogy t. i. az arany értéke emelkedett-e, megjegyezzük, hogy a tárgy oly természetü, mely felett alig lehetséges biztos következtetésekre jutni. A tényezők, melyek az árakat befolyásolják, oly finomak, az értesülések, melyekkel birunk, pedig oly tökéletlenek, hogy alig mondhatunk hozzávetőleg tüzetes véleményt. Nem hisszük, hogy akár az ármozgalmak áttekintéséből, akár oly körülményekből, melyek az arany termelésére vagy használatára vonat-

koznak, döntő bizonyitékokat lehetne az arany lényeges értékemelkedése mellett levezetni; de egyuttal távol vagyunk attól, hogy tagadásba vegyük azt, hogy az arany értékében némileg emelkedhetett, sőt valószinüleg emelkedett is, ámbár teljesen lehetetlennek tartjuk, hogy ez emelkedésnek terjedelmét valaki meghatározhassa. Ha az árak csökkenésének idejét és jellegét, valamint azon ingadozásokat tekintjük, melyek „az általános indexszámokban“ mutatkoznak, helyesebbnek véljük azon nézetet, mely szerint az árcsökkenés nagyobb része oly okokból származik, melyek inkább az árúkra, mint a nemes fémek értékében bekövetkezett változásokra vezethetők vissza.

Hátra van még e részben azon kérdés vizsgálata, hogy vajjon ugy, a mint a többi áruk és az arany közti viszonynál, főképen az áruk oldalán végbement változások okozták az árak csökkenését, az ezüst és arany közti viszonyban is az ezüst értéke csökkent-e vagy inkább az arany értéke emelkedett-e az ezüsthöz képest. Azon feltünő jelenség, hogy az ezüstpénzes országokban az árúk ára ezüstben kifejezve nem emelkedett az ezüst elértéktelenedésével arányban, hanem az árak nemzetközi kiegyenlitése inkább az aranyban kifejezett ár csökkenése, mint az ezüstben kifejezett ár emelkedése utján jött létre, arra a következtetésre vezetett sokakat, hogy az arany értéke emelkedett, az ezüst értéke pedig aránylag állandó maradt. De ebből nem következik az, hogy a kérdésnek épen ez legyen helyes megfejtése; meg van az fejtve azon esetben is, ha azt a föltevést fogadjuk el, hogy az ezüst és az egyéb áruk az aranyhoz képest értékükben együttesen csökkentek és ez együttes csökkenés megakadályozta az árúk ezüstben kifejezett árának olcsóbbodását, mi az ezüst arany-értékének csökkenése nélkül mulhatatlanul bekövetkezett volna.

A választásnál e két alternativa között fontos azon kérdés vizsgálata, vajjon léteztek-e oly tényezők, melyekről joggal fel-

tehetjük, hogy az ezüst értékére az aranynyal szemben csökkentőleg hatottak.

Mig az arany tulajdonképeni piaczczal, oly értelemben, mint a hogy London az ezüstnek piacza, nem bir, hanem előtte a világ minden civilisált államának verdéi és bankjai nyitva állanak, és ennek következtében változások az arany értékében csak lassan és közvetve az árúk árában nyilvánulhatnak, addig az ezüst, miután elvesztette azon mesterséges kötelékét, mely a bimetallikus rendszer utján az aranynyal összefüzte, a nyugaton és az Egyesült Államokban tiszta áruvá vált és a nyilt piacz minden befolyásának ki van téve. A bizottság már foglalkozott azon termelési és valuta-politikai körülményekkel, melyek egyrészt e fém mennyiségét szaporitották, másrészt használatát apasztották; de e tényleges körülményeken kivül még aggodalom, félelem és egyéb moralis indokok is nyomasztó hatást gyakorolhattak az ezüst nyilt piaczára. Figyelembe veendő továbbá, hogy mig az aranynál oly tényezőkkel szemben, melyek az aranyérték emelkedésére irányultak, igen hatalmas ellentényezők voltak működésben, addig az ezüst csökkenő irányzatát korántsem ellensúlyozták hasonló ellentétes tényezők. Sőt azon körülmény, hogy az Európában és Amerikában létező ezüstkészletek legnagyobb része, mint értékén felül forgalomban levő ezüstpénz, az ezüstpiacz hullámzásai alól ki van vonva, és hogy csak a pénzzé nem vert csekély maradvány és az uj termelés azon része, mely az Egyesült Államokban monataris alkalmazást nem nyer, van az ezüstpiacz esélyeinek kitéve, még növeli az ezüstárnak érzékenységét, annál is inkább, mert az ezüst utáni kereslet a rendelkezésre álló adatok szerint vagy csökkent vagy csak igen kevéssé emelkedett. Eme körülmények, melyek Amerika és Európa ezüstpiaczát befolyásolják, Ázsiára, az ezüstpénz valódi területére is átjátszanak.

Az ezüst elértéktelenedésétől a nyugaton azon hatást várták, hogy e fém annál nagyobb keresletre fog a keleten

találni, és igy nemzetközi ára meglehetősen épségben fog tartatni.

Hogy az ezüstnek e lefolyása keletre nem következett be, annak oka, ha helyes azon előbbeni következtetésünk, hogy az árúk árcsökkenésének oka főképen az árúk oldalán keresendő, épen az árúk aranyárának csökkenésében rejlik.

Mert világos, hogy az angol importeurre nézve megszünik az olcsó ezüst kivitele jövedelmezőnek lenni, ha az ellenében behozott árúk arany ára ugyanannyival olcsóbbodott, a mennyivel az ezüst lett olcsóbbá. Viszont a mi a kivitelt kelet felé illeti, az olcsóbb ezüstnek kivitele semmivel sem jövedelmezőbb, mint az árban ugyanannyival csökkent angol czikkeknek gyapot- vagy vas-árúknak kivitele.

Egy másik oka annak, hogy mért nem folyt az ezüst a várt mennyiségben keletre, és ezzel egy másik oka az ezüst árcsökkenésnek abban keresendő, hogy India mind nagyobb mérvben eladósodott Angliával szemben, más szóval abban, hogy e két gazdasági terület fizetési egyenlege miként alakult. Ha figyelembe veszszük India fizetési mérlegét, mely következő tételekből áll: egyrészt árúbehozatal, nemesfém-behozatal, a kivitel szállitási dija, arany- és értékpapirküldemények magánosok részéről és kormányváltók, másrészt árúkivitel, nemesfém-kivitel, készpénzfizetések magánosok részéről, azt látjuk, hogy 1870 óta India fizetési mérlege állandóan szenvedő volt.

E körülmény mutatja egyuttal valódi szerepét az indiai kormányváltóknak, melyek az ezüsttel, mint rimesse-eszközzel versenyeznek, és igy közvetlen hatással vannak az ezüstpiaczra.

E kormányváltók nagyobb keresletet jelentenek rimesse-ek iránt Indiából Anglia felé és irányzatuk az, hogy ellensúlyozzák, sőt túlszárnyalják az Indiára szóló angol rimesse-ek keresletét; és a mennyiben túlszárnyalják ez utóbbi keresletet, e körülmény

a rupia árfolyamának csökkenésében fog mutatkozni, miután a bimetallikus kötelék az arany és ezüst között megszünt.

A mig a bimetallikus kötelék fennállott, és az arany és ezüst közti arány állandó volt, a váltó-árfolyamviszonyok Anglia és India között nem különböztek lényegesen az árfolyamviszonyoktól egyenlő valutafémmel biró országok között; vagyis India váltó-árfolyama akkor is, ha kereskedelmi mérlege kedvezőtlen volt, nem sülyedhetett azon pont alá, melyen túl előnyös volt érczpénzt küldeni Indiából Angliába.

Az indiai kereskedelemben ugyan majdnem mindig állandó volt a nemesfém-folyam, különösen ezüst-folyam Angliából és Északamerikából kelet felé, és gyakorlatilag India kedvezőtlen váltó-árfolyama e mozgalmat csak megszoritotta, ritkán tartóztatta fel és még ritkábban forditotta vissza, de e folyamnak visszaforditása mindig határát képezte a váltó-árfolyamcsökkenésnek.

Mióta azonban a bimetallikus kötelék megszünt, a rupia-árfolyam csökkenésének határa is eltünt, és az árfolyam addig fog csökkenni, mig a fokozott kivitel vagy a kereskedelmi helyzet más változása India kereskedelmi tartozását ki nem egyenliti.

Ezek az okok, melyek a bizottságot arra a következtetésre vezették, hogy az ezüst aranyárának csökkenése nagyobb részben oly tényezőkben rejlik, melyek az ezüstöt érintették, mint olyanokban, melyek az aranyra hatottak; és e következtetés csak megerősiti az előbbenit, mely szerint az árúk arany árának csökkenése nagyobb részt szintén oly okokban keresendő, melyek az árúkat illették, mint olyanokban, melyek az aranyra hatottak.

Azon kérdést vizsgálva, valjon az ezüst aranyárának csökkenése egyenesen befolyásolta-e az ezüst-országokban termelt vagy ottan beviteli czikket képező árúk árát, a bizottság előrebocsátja, hogy világos, miszerint akkor, ha csak az ezüst aranyban kifejezett ára csökkent, az árúk arany és ezüst árának ki kellett volna egyenlitődnie, még pedig vagy az aranyban kifejezett ár csökke-

nése, vagy az ezüstben kifejezett ár emelkedése, vagy e két mozgalom együttes hatása utján.

Ha azonban az ezüst arany árának csökkenésével együtt jár az árúk arany árának is csökkenése, akkor lehetséges az, hogy az arany árak csökkenése mellett az ezüst árak állandók maradnak, vagy hogy ugy az aranyban, mint az ezüstben kifejezett árak csökkennek, és a kiegyenlités a két csökkenési mozgalom különböző fokában lel kifejezést.

A jelen esetben ugy látszik ez utóbbi jelenséggel állunk szemben, mi mellett azon körülmény szól, hogy a mennyire indiai árak általában megállapithatók, az árúk ezüstben kifejezett árai valamivel, bár nem sokkal, alacsonyabbak, mint azelőtt.

Az indiai termékek arany-árát illetőleg pedig oly termékeknél, melyekben India arany-országokkal versenyez, az aranyban kifejezett ár olcsóbbodása az ezüst arany-árának csökkenését felülmulta, egyéb, verseny tárgyát nem képező czikkek arany-ára pedig kevésbbé esett, mint az ezüst arany-ára. Az arany értékemelkedése egyszerüen megfejtené e jelenséget; de ha áll nézetünk, hogy a jószág-árak és az ezüst-ár csökkenése nem tulajdonitandó kizárólag az aranyérték emelkedésének, ugy az következik, hogy a mennyiben Indiában az ezüstben kifejezett árak állandóak maradtak vagy kevésbbé csökkentek, mint az arany-árak, más, a jószágok viszonyát a nemesfémekhez befolyásoló tényezőknek kellett működniök.

Ha például a buzaárakat veszszük, melyek azok részéről, kik azt mondják, hogy az ezüst árcsökkenése egyenesen csökkentette az árúk aranyárát, felhozattak, nem lehet azt mondani, hogy az indiai buza a buzapiacz felett uralkodnék, és láttuk, hogy a buza ára más igen hathatós tényezőknek is ki volt téve, mint az indiai versenynek. Azt azonban nem lehet tagadni, hogy az indiai buzatermelő kedvezőbb helyzetben van, mint angol versenytársa, miután az előbbinek termelési költségei nem növe-

kedtek, terményeinek ára pedig ezüstben kevésbbé csökkent. mint aranyban. Nézetünk szerint az árak csak igen korlátolt mértékben befolyásoltattak az ezüst értékcsökkenése által. és a mezőgazdasági termények alacsony ára is alig tulajdonitható az ezüstármozgalomnak.

Tovább menve, vizsgáljuk a kérdést, valjon az indiai behotal tárgyát kepező árúk, különösen lancashiri iparterméked, alacsony ára az ezüst olcsóságának tulajdonitandó-e. Azt mondják, hogy a mennyiben az indiai termelő termékeiért nem kap magasabb árt ezüstben, mint azelőtt, és a bérlőknek is egyenlő ezüstbérek fizettetnek, India nem képes vásárlásainál ezüstben többet fizetni mint azelőtt, és e szerint vagy csekélyebb mennyiségü, vagy csekélyebb minőségü jószágokat vehet csak, mint azelőtt, vagy végül a gyárosnak kell alacsonyabb arany-árral megelégednie, mint azelőtt.

E tekintetben a bizottság azon nézetben van, hogy a mennyiben indiai termékek és bérek ezüst-ára nem emelkedett, ezen körülmény, ha egyébként a viszonyok nem változtak, csakugyan azon irányzattal bir, hogy a beviteli czikkek árát vagy minőségét, vagy mindkettőt csökkentse. Nem ellenkezik ezen nézettel a kelet kereskedelmének nagyobb tömege sem, mely a kelet növekvő jólétével teljesen megmagyarázható. De alig volna helyes a lancashiri árúk árcsökkenését egész vagy közel egész terjedelemben e körülménynek tulajdonitani, miután más igen lényeges tényezők, például a nyers anyagok, a szállitás, a termelési költségek olcsóbbodása igen lényeges befolyással voltak az árúk árképződésére.

Összegezve az okoskodásnak azt a részét, mely avval foglalkozik, hogy az ezüst-ár csökkenése nem befolyásolta-e egyenesen a jószágárak csökkenését, a bizottság, ha megengedi is, hogy az árúárak csökkenése részben az arany és ezüst értékarányának változása által élesebbé vált, azt hiszi, hogy az a fődologban más

tényezőknek tudandó be. Nem tévesztendő továbbá szem elől, hogy ha igaz azon következtetés, mely szerint fontos indiai termékek ezüstárának csökkenése az ezüst aranyértékének együttes csökkenése nélkül sokkal nagyobb lett volna, mint a mekkora tényleg volt, akkor az indiai termelő termékeiért több ezüstöt is kap, mint a mennyit az ezüst aranyértékének csökkenése nélkül kapna, és igy a beviteli czikkekért is többet fizethet, mint a mennyit e körülmény beállta nélkül fizetni tudna.

Ezek után a bizottság összefoglalva nézetét az egész kérdésben, hogy t. i. az árak a nemesfémek értékében beállott változások folytán csökkentek-e? igy nyilatkozik:

Erős meggyőződésünk, hogy sem az anyag nem létezik arra, sem ideje nem jött el annak, hogy e pont felett biztonsággal lehetne véleményt mondani. Következtetéseinket legjobb esetben inkább mint az igazság megközelitését nyujtjuk, semmint kétségtelen logikai eredményeket, melyek megállapitott tények biztos alapján nyugosznak. Következtetéseinket következőleg foglaljuk össze: Hiszszük, hogy az árúárak csökkenése részben az aranyérték emelkedésének lehet folyománya, de hogy minő mértékben befolyásolta az árakat e körülmény, annak meghatározása a pontosságot csak megközelitőleg is, nézetünk szerint, lehetetlenség. Azt is hiszszük, hogy az ezüst aranyértékének csökkenése azon irányzattal birt, hogy hasonlólag befolyásolja az árakat, de hogy ez irányzat csakugyan és minő mértékben volt hatályos, annak megállapitására sem vagyunk képesek.

Azt hiszszük, hogy a csökkenés oka mindenesetre főképen oly körülményekben keresendő, melyek a nemesfémek termelési és keresleti viszonyaitól és értékarányuk változásától függetlenek.

A mi az ezüst aranyértékének csökkenését illeti, azt hiszszük, hogy habár az részben az arany értékének emelkedésének következménye is lehet, mégis főképen az ezüst elértéktelenedésének tulajdonitandó.

A továbbiakban India helyzetével foglalkozva, a bizottság jelentését igy folytatja:

Nem fér kétség ahhoz, hogy az indiai kormány helyzete az ezüstár csökkenése folytán szerfelett súlyos, és hogy igen komoly figyelemre méltó minden javaslat, melynek elfogadása e helyzeten könnyithetne.

Hiszen világos, hogy a rupia értékének minden kisebbedése az indiai budgetben hiánylatot okoz, mely csak adóemelés utján lesz fedezhető; és ha igaz is azon állitás, hogy Indiának az ezüst aranyértékének csökkenése közgazdaságilag előnyére vált, és hogy nevezetesen mezőgazdasági ipara emelkedett, e körülmény azért az indiai kormány bajait el nem oszlatja. Még hozzá nemcsak azon zavarok veendők figyelembe, melyek az indiai kormányt már érték, hanem az is meggondolandó, hogy sejteni sem lehet, hogy e zavarok az ezüstár további csökkenésével még mennyire fognak növekedni. De viszont nem szabad elfelejteni, hogy, ha helyes azon nézet, miszerint az ezüstérték csökkenése az indiai termékek árait nem engedte oda esni, a hová azok az ezüstelértéktelenedés nélkül estek volna, akkor az indiai adófizető ugyane mértékben menekült meg terheinek fokozódásától, feltéve, hogy az adók egyenlők maradtak.

Áttérve azon javaslatokra, melyek az arany és ezüst változott értékarányából származó bajok orvoslására tétettek, a bizottság első sorban a bimetallismus neve alatt ismert rendszerrel foglalkozik.

A bimetallismus csak mint nemzetközi rendszer jöhet tekintetbe. Védői abban megegyeznek, hogy annak alapja csak nemzetközi egyesületben található meg, mely a világ irányadó kereskedő nemzeteit magában foglalja. E tekintetben is megjegyzendő, hogy India kizárása az egyesület kötelékeiből, a maga nemében egyedül álló anomaliát képezne, mig hozzájárulása az egyesülethez, ujabb és súlyos nehézségeket okozna. Egy más nehézséget

képeznének ez irányban Anglia aranyat termelő gyarmatai, melyek a bimetallismustól természet szerint idegenkednének.

Figyelembe volna veendő továbbá, hogy az értékarány megállapitása a két fém között csak oly alapon történhetnék, mely megközeliti a két fém piaczi értékviszonyát, még pedig nem valamely esetleg az életbelépés napján fennálló értékarány, hanem valószinüleg két vagy három év átlaga volna választandó. Ezek előrebocsátása után az első kérdés, mely felmerül, az, vajjon az egyesülés azon hátrányokat, melyek az előzőkben felhozattak, eltávolitaná-e. E czélból első sorban annak eldöntésével kell foglalkoznunk, vajjon a bimetallikus egyesület képes-e az arany és ezüst között állandó arány teremtésére és annak fentartására?

Azt hiszszük, hogy minden, a jövőtől jogosan várható körülmény között, a mennyire azt a mult tapasztalataiból előre megismerhetjük, az állandó arány fenn volna tartható, ha az illető államok a bimetallismust a javasolt irányban elfogadnák, és ahhoz szorosan ragaszkodnának. Azt hiszszük, hogy, ha mindezen államokban arany és ezüst szabadon veretnék, az ezüst piaczi ára aranyban kifejezve, ez értékaránynyal megegyeznék és attól nem térne el igen lényegesen.

Nem szükséges, hogy részletesen magyarázzuk indokainkat, melyek bennünket ezen véleményre vezetnek, meglehet azokat találni azon fejtegetésekben, melyek a nemesfémek értékarányának megváltozásáról szólnak. Nézetünk szerint e véleményünk ugy az a priori okoskodásnak, mint az utolsó félszázad tapasztalatainak megfelel.

Nem tagadjuk, hogy elképzelhető azon eset, hogy egyik vagy másik fémnek eddig soha elő nem fordult szaporodása feltevéseinket megdöntené, és az állandó arány fentartása akkor nehéz volna; de gyakorlati czélokra e lehetőséget mellőzhetjük és okszerüen azon feltevéssel élhetünk, hogy ily nagy súlyu,

döntő okok nem fognak előfordulni. Visszatérve a feltett kérdéshez, meggyőződésünk szerint a bimetallismus a különböző valutáju országok közti váltóárfolyam nagyobb mérvü ingadozásait, a mennyiben azok az arany és ezüst közti értékarány változásaitól függnek, megszüntetné, és az indiai kormány súlyos helyzetének véget vetne, azon megszoritással mindazonáltal, hogy az indiai kincstárra súlyosodó teher, mely az ezüst értékcsökkenésében találja okát, állandósittatnék, mi különben saját nézetünk és az indiai kormány nézete szerint is csekélyebb baj volna, mint a mostani bizonytalanság folytatása. A bimetallismus továbbá nem volna hatás nélkül a többi előzetesen fejtegetett bajokra, melyeket talán sőt valószinüséggel, monetaris változásoknak tulajdonithatnak, de a melyek okozati összefüggése e változásokkal, ismételjük, nincsen bebizonyitva.

A mennyiben ugyanis az árak csökkenése az arany értékemelkedésének volna eredménye, a bimetallismus oda hatna, hogy az árak további csökkenését és a valuta emelkedését gátolja vagy teljesen megakadályozza.

Ha oly jószágoknak, melyek arany- és ezüstországok közti forgalom tárgyát képezik, árcsökkenése bármely fokban az ezüstárcsökkenésének volna eredménye, vagy végül ha az ezüst árcsökkenése indiai gyárosoknak a belfölddel és egyéb ezüstországokkal folytatott üzletükben szertelenül kedvezve, ugy a bimetallismus elfogadásával e hátrányok is megszünnének.

Még egy más előnye is volna talán a kettős pénzrendszer elfogadásának. Feltéve ugyanis az aranytermelés még további csökkenését, az arany ipari alkalmaztatásának pedig további emelkedését, feltéve másrészt, hogy az aranyvalutával biró országok forgalma is erősen növekednék: kérdés tárgyát képezné, vajjon a hitelszervezet nagy épülete, mely az aranyon nyugszik, nem veszélyeztetnék-e alapjának csekélysége által. A kettős pénzrendszer elfogadása megengedné ez alap kiszélesbitését.

Kérdés tárgyát képezi azonban, vajjon a kettős pénzrendszer elfogadása, még ha a jelen összes hátrányait is orvosolná, nem volna-e okozója más ép oly nagy, vagy még nagyobb bajoknak. Eltekintve azon kevésbbé fontos körülménytől, melyet már említettünk, hogy India terhe, mely az ezüst-árcsökkenésből származott, állandósittatnék; és eltekintve attól, hogy az esetben, ha az ezüst-árcsökkenésnek része volna a jószágok árcsökkenésében, a jószágok áremelkedésének azon lehetősége, mely az ezüst-áremelkedés lehetőségében rejlik, elenyésznék: más igen fontos okok vannak e rendszer elfogadása ellen.

Azt mondják, hogy Anglia állása, mint a világ pénzügyi központja, azon ténytől függ, hogy Anglia aranyvalutával bir, még pedig régi idők óta. Igaz, hogy vannak a kik ezt tagadják, és tekintélyek állitják, hogy Anglia eme helyzete független azon körülménytől, hogy Anglia arany- vagy kettős valutával bir-e. Bármint legyen azonban, annyi kétségtelen, hogy Anglia financziális helyzete óriási fontosságu, és hogy e helyzetnek minden bolygatása igen megfontolandó. A veszély még fokozódhatik az által, hogy Anglia valutaviszonyai változásának puszta ténye azon aggodalmat szülhetné, hogy még egyéb változások következhetnek.

A bimetallismus szóvivői továbbá nem nyilatkoztak az iránt, vajjon rendszerük elfogadtatása esetén oly szerződések, melyek a teljesitendő fizetéseket egyik vagy másik fémhez kötik, tilalom alá esnének-e vagy sem, mert épen nem bizonyos, hogy ilynemű szerződések, ha megengedtetnek, nem válnának-e általánossá, minek következménye az volna, hogy az arany felpénzt nyerne.

Egy további veszély abban rejlik, hogy a bimetallikus egyesületben részes államok esetleg nem ragaszkodnának állandóan e rendszerhez. A nemzetközi szerződés megszegése esetében Anglia ugyan ismét szabad kezet nyerne, hogy tetszése szerint cselekedjék, csakhogy ha ekkor akarna visszatérni azelőtti pénzrendszeré-

hez, kétségkivül rosszabb helyzetben találná magát, mint ha mostani rendszere mellett megmaradt volna.

Még más veszély rejlenék azon hajlamban, mely kormányoknál, bankoknál vagy egyeseknél mutatkozhatnék az arany gyüjtésére és nagyobb készleteknek felhalmozására, a mit indokolna az újabban mutatkozott határozott előszeretet az arany iránt, és ezenkivül az arany nagyobb alkalmatossága pénzczélokra. Azon aggodalmat, hogy a bimetallicus rendszer elfogadása esetében az arany a forgalomból kiszivároghatnék, a bizottság az esetben, ha a bimetallicus rendszer a főfontosságu kereskedő országokat magában foglalná, nem osztja.

A bimetallismus előnyeinek és hátrányainak kifejtése után már most azon kérdésre adandó válasz, hogy az előnyök felülmulják-e a hátrányokat, és hogy a pénzrendszer változtatása ajánlandó-e.

A javasolt változás borzasztó (tremendous), óriási, és csak azt érezzük, hogy az olyan volna, mint egy ugrás a sötétbe. A közvélemény e változtatásra nincsen előkészitve, és épen a javaslat újsága oly aggodalmakat idézne elő, melyek magukban véve veszélylyel járnak.

A javaslatot újnak nevezzük, mert bár érdekében rég óta folyik nagy komolysággal és ügyességgel a harcz, az legkevésbbé sem talált általános elismerésre, és azok, kik a létező rendszerhez hozzá vannak szokva, hajlandók voltak azt, mint komolyan nem veendőt, mellőzni.

Mind eme viszonyok közt, és bár a jelenlegi helyzet sulyos voltát, kivált a mennyiben az az indai kormányt érinti, teljesen átérezzük, nem vagyunk azon helyezetben, hogy ajánlhassuk Angliának azt, hogy egyéb nemzetekkel bimetallicus szerződést kössön. Érezzük, hogy ez eljárás sokkal több megvitatást és megfontolást igényel a pénzvilág és a gyakorlati emberek részéről, mint a mennyiben eddig részesült, és jó meggyőződéssel

a mostaniaknál tetemesen nagyobb veszélyek és hátrányok koczkázata nélkül, nem adhatjuk azt a tanácsot, hogy a pénzrendszerben változtatás történjék.

Az eddigiekben oly értékarány volt a két fém között feltételezve, mely a mostani piaczi árviszonyokhoz közel áll.

Bár az 1 : $15^1/_2$ arány sokak által az egyedüli viszonynak tartatik, mely mellett bimetallicus egyezmény létre jöhetne, nem hiszszük, hogy ez értékarány elvetése komolyan megakadályozná ez egyezmény létrejövetelét.

Aggályainkat ez aránynyal szemben előadva, mindenekelőtt igen kétségesnek tartjuk, hogy ez arány helyre volna-e állitható, miután a közvélemény az ezüstve nézve sokkal hátrányosabb értékviszonyhoz szokott. Továbbá nemcsak az esetben, ha az arany értéke emelkedett volna, jelentene ez arány helyreállitása jószágáremelkedést és ezzel a pénz értékének mesterséges megváltozását állami intézkedés utján, mi mint igazságtalanság kerülendő, de még ha az arany értékváltoztatása nem is ismertetik el, alig fér kétség ahhoz, hogy ez arány helyreállitása igen komoly zavarokat okozna az árviszonyokban.

Ily arány ezenkivül mindama veszélyeket, melyek a bimetallismust, mint az előzőkben ki volt fejtve, fenyegetik, még inkább fokoznák; az aranyért vivott harcz koczkázata még nagyobb volna.

Nem szabad továbbá felejteni, hogy Anglia nagy mérvben hitelező, és érdekében nem fekszik, hogy az arany értéke csökkenjék, gyarmatai pedig nagy mérvben aranytermelők, melyek érdeke az aranyérték esésével szintén ellentétes. India szempontjából sem volna ez értékviszony helyreállitása kivánatos, mert, bár a kormány helyzetén javitva volna, India lakosságára nagy veszedelem koczkázata háramolnék.

Ha van is valami igazság azon állitásban, hogy az ezüst aranyértékének csökkenése az aranyárakat lenyomta, mig az ezüstárak állandóak maradtak, ugy ebből épen nem következik

az, hogy az ezüst aranyértékének emelése a jószágok aranyárát ugyanoly terjedelemben felemelné. És ha az Indiában termelt jószágok ára aranyban nem emelkednék ugyanoly mértékben, mint az ezüst ára, ugy az indiai termelő jószágaiért csekélyebb árt kapna ezüstben, mig költségei és adója ugyanaz maradna, mint eddig. Áll ez akkor is, ha helyes az a nézetünk, mely szerint az ezüst aranyértékének csökkenése főképen az ezüst elértéktelenedésében rejlik.

Már kifejeztük kételyeinket az iránt, valjon az angol termelő hátrányos és az indiai termelő kedvező helyzete, mely állitólag a valuta-rendszerben történt változások folytán következett be, létezik-e vagy sem, és még nagyobb kételyeinket az iránt, hogy e kedvező, illetőleg kedvezőtlen helyzetet, ha létezik, a fémviszonyok visszatérése az előbbeni állapotba, megszüntetné-e.

De feltéve ez eshetőséget, nem látszik politikailag okosnak és igazságosnak, hogy Anglia törvényhozásilag foszsza meg Indiát oly előnyös helyzettől, melybe törvényes intézkedések nélkül jutott.

Ismételjük, hogy teljes érzékkel birunk azon helyzet iránt, melyet az indiai kormány előadott, és azt hisszük, hogy mindaz, a mi e helyzeten segithetne, igen komolyan megfontolandó, ha nem jár még nagyobb veszélyek koczkázatával. Az aranyvaluta meghonositása Indiában óriási nehézséggel járna. De ez intézkedés megfontolásánál csakis India helyzete veendő számba, és a mint nem volna indokolva Anglia részéről, hogy gyarmatainak segitendő, saját pénzrendszerét koczkáztassa, úgy Indiának is teljesen szabad kéz engedendő, hogy viszonyait rendezze.

Ha India pénzverdéjét az ezüst elől elzárná, ez által a Latin Unio, mely az európai államok között leginkább van az ezüst sorsában érdekelve, igen komolyan volna érintve, és kérdéses, valjon az Unio nem volna-e hajlandó nagyobb mennyiségü ezüst

veretésére, ha India kötelezné magát, hogy bizonyos éveken át verdéit az ezüst előtt továbbra is nyitva tartja.

Az angol bank által 1881-ben tett javaslat, mely szerint hajlandó volna készletének egy negyedrészét ezüstben tartani, talán szintén több hatással volna, ha Anglia Indiával együtt járna el.

Egy további segédeszköz volna talán kisebb, fél souvereignes és 20 shillinges, ezüsttel fedezett bankjegyek kibocsátása.

Bár nem vagyunk abban a helyzetben, igy végzi a bizottsági jelentés, hogy a bimetallismus alatt ismert rendszert ajánljuk, azért méltatjuk a visszásságát azon helyzetnek, melyben a pénzfémek értékükben nem csak hogy ingadoznak, de egymástól függetlenül is ingadoznak, és nem zárkózunk el azon nézet elől, hogy a jövőben lehetségesek lesznek oly nemzetközi intézkedések, melyek ez ingadozásokat csökkenteni fogják.

Egyenlő valuta minden kereskedő állam számára, ugy mint az érme-, súly- és mértékrendszer egyenlősége nagy előny volna, de azt hisszük, hogy valamely idő előtti vagy kétséges eredményü lépés a többi veszélylyel és kényelmetlenséggel kapcsolatban e czélnak hátrányára és megvalósitásának elodázására szolgálna.

Azt is hisszük, hogy nagy része azon hátrányoknak és veszélyeknek, a melyeknek okát a mai valuta-viszonyokban látják, túl vannak hajtva, és hogy egy része a javasolt orvoslatoknak, ha elfogadtatnának, csalódást eredményezne.

Ily körülmények között oly javaslatnak, mely gyökeresen megváltoztatná azon pénzrendszert, mely mellett Anglia mostani kifejlődését elérte, mellőzését bölcsebbnek gondoljuk.

Ezen jelentést aláirták:

A. Herschell, C. W. Fremantle, John Lubbock,
T. H. Farrer, I. W. Birch és *Leonard H. Courtney.*
Geo. H. Murray,
mint jegyző.

A bimetallista jelentés.

A jelentés aláírói nem hallgathatják el abbeli meggyőződésüket, hogy az előbbi jelentés az ott emlitett hátrányok súlyát a valóságnál kevesebbre becsülte, és hogy e hátrányok úgy Anglia, mint India jólétének oly akadályait képezik, melyek sürgős orvoslást igényelnek.

A nemesfémek viszonylagos értékének változásából eredő bajok nagy része azon hatásukból következnek, melyet ezen változások az arany- és ezüstpénzt használó országok kereskedelmére gyakorolnak. A két fém viszonylagos értékének változását kell hogy a jószágárak megfelelő változása kisérje. A jelen esetben az ezüst arany ára csökkent, és ennek kapcsán az aranyban kifejezett jószágárak Angliában szintén csökkentek. Indiában ellenben a rupia vásárlási ereje majdnem azonos maradt. Általában mondják, hogy az indiai kiviteli kereskedők ez által mintegy jutalmat élveznek angol versenytársaik felett, kik a maguk részéről mintegy védvámmal kénytelenek küzdeni. És azt hiszszük, hogy ez állitásokban igen sok erő van.

Nem mondhatjuk meg, hogy az ezüstárfolyam csökkenésének e hatása maradandó-e, de világos, hogy a kár, melyet az arany-országoknak okoz, addig hat tovább, mig az árak ki nem egyenlitődtek, vagy más szóval, mig az összes árak és termelési költségek egyenlő mérvben nem csökkentek. Világos továbbá, hogy a veszteség egyenlő az előbb és a jelenben elért árak különbségével: megjegyezzük végül, hogy az általános kiegyenlités ideje bizonytalan és valószinüleg távol fekszik.

Eltérőleg az előző részben felsorolt véleménynyel, mely szerint az árak csökkenésének oka legnagyobb részt oly körülményekben keresendő, melyek inkább az árúkat érintették, mint a valutafémet, megjegyzi a bizottság, hogy ezen két tényezőnek párhuzamos hatása egymástól alig különböztethető meg.

A javaknak nagymérvü szaporodása a jólétnek nagy növekvését jelentené, és a pénzfém utáni nagyobb keresletet eredményezné; némely jószág ára csökkennék, mert nagyobb mennyiségben termeltetnék, a jószágárak pedig általában csökkenő irányzattal birnának, mert nagyobb kereslet volna a pénzfém iránt, és nem lehet megmondani, hogy az egyes esetekben mi irandó a nagyobb termelés és mi a pénzfém utáni nagyobb kereslet rovására. De mindenesetre eltérünk társaink véleményétől, mert nem látjuk bebizonyitva, hogy a jószágok kinálata nagyobb mérvben emelkedett, vagy a termelési költségek nagyobb mérvben csökkentek volna, mint 1873 előtt. Sőt épen ez évet előzték meg a nagy találmányok, melyek addig elő nem fordult mértékben olcsóbbitották a termelést, a nélkül, hogy a jószágárak megfelelőleg csökkentek volna.

Továbbá, ha az aranyárak a jószágok szaporodása folytán csökkentek, akkor az ezüstáraknak is hasonló mértékben kellett volna csökkenni, mi nem történt meg. De ha még a társaink által felállitott különbségeket fenn is tartjuk, ugy is azon következtetésre jutunk, hogy ha némely hatások oly okoknak tulajdonitandók, melyek csak az árúkat érintették, mégis monetaris okoknak tulajdonitandó a csökkenés legnagyobb része, és az árcsökkenést ily okokból igen nagy visszásságnak tartjuk.

Teljesen egyetértünk társaink azon nyilatkozataival, melyek a bimetallismus lehetőségére és a jelenlegi helyzet hátrányainak megszünésére e rendszer elfogadása esetében vonatkoznak; nem érthetünk azonban .egyet velök azon aggodalmak alapossága tekintetében, melyek őket gátolják abban, hogy a kettős rendszert gyakorlatilag ajánlják.

Nevezetesen nem mondható a javasolt változás borzasztónak, sem pedig újnak, miután 1873 előtt tényleg létezett, és új mozzanat csak az egyesület kibővitése volna. Nem osztjuk továbbá azon aggodalmat, hogy a kettős rendszer Anglia azon helyzetét,

melylyel mint pénzügyi központ bir, tönkre tenné, és pedig azért nem, mert Anglia eme helyzete még azon időből származik, midőn nem is birt arany-rendszerrel.

Anglia e helyzetét más, általanosabb természetü körülményeknek köszönheti: annak, hogy legjobb piacza az idegen váltóknak, mi tekintetben alig fog változást szenvedni a helyzet akkor, ha Anglia más nemzetekkel azonos pénzrendszerrel fog birni. A két fém közti választás pedig, mely igaz, hogy tiszta arany-valuta mellett ki van zárva, a gyakorlatban alig bir fontossággal, mert a rendszer keresztülvezetése esetében nem igen lesz ok reá, hogy valaki az egyik fémet inkább válaszsza, mint a másikat.

Azon aggodalomnak sincsen elég támasza, hogy egyik vagy másik nemzet a bimetallicus egyesületből kilépjen, mert arra alig foroghat fenn indok. Sőt ha ily kilépés be is következik, az alig fog életbevágó fontossággal birni az Unio fennállására nézve, mert a kilépő állam saját népének több kárt okozand, mint az összességnek.

Alig látszik továbbá indok fenforogni arra a feltevésre, hogy egyik vagy másik fém iránt különös előszeretet mutatkozzék, vagy hogy a közönség az egyik vagy másik fémet ellenszenvből visszautasitsa, és igy veszélyeztetnék a kettős rendszer, ha a fémek között állandó értékarány állana fenn, és ha, a mi természetes előfeltétele a kettős rendszer elfogadásának, a nemzet beleegyezésével honosittatnék meg.

Legfontosabb azon ellenvetés, hogy a kettős rendszer elfogadásával a magasabb értékü valutába felvett adósságok olcsóbb valutában válnak esedékessé, és igy e rendszer elfogadása szószegést jelentene.

A tapasztalás azt mutatja, hogy az angol és indiai értékmérő külföldi törvényes intézkedések által alapos változásokat szenvedett; és azt hisszük, hogy ha csakugyan helytelen valamely kormánynak az eljárása, ha intézkedések által megváltoztatja az értékmérőt, ép oly helytelen az eljárása akkor, ha elmulaszt oly

hatalmában fekvő intézkedést, melylyel ily mesterséges befolyás hatása el volna hárítható. Különben is ez érv inkább az 1 : $15^1/_2$ arány ellen van irányitva, mint a bimetallismus ellen általában, és nincs összhangban azon érveléssel, mely az árak csökkenésének okát az áruk oldalán keresi.

Ezek után alig hiszszük, hogy alapos kételyek merülhetnének fel az általunk ajánlott politika ellen, annál inkább, mert nézetünk szerint egyik fém sem létezik elegendő mennyiségben, hogy árforradalom nélkül az értékmérő szerepét egyedül teljesithesse, mig viszont a kettős pénzrendszer működése valamely eléggé terjedelmes területen teljesen biztositaná a forgalomnak nemes fémbeli szükségletét. Nem zárkózhatunk el azon nézet elől, hogy úgy a jelen, mint a jövő helyzet komoly aggodalmakra ad okot. Ha nem sikerül a kapocs létrehozatala a két fém között, ugy általánossá fog válni a törekvés az aranymonometallismus felé, mely a jelenlegi helyzet minden hátrányát még inkább fokozná, mig az ezüst további elértéktelenedése India helyzetét még súlyosabbá tenné.

A világ legfontosabb kereskedelmi államai tehát, az Egyesült Államok, Németország és a Latin Unio meg volna kérdezendő, hogy hajlandók-e Angliával oly értekezleten résztvenni, melyen az egyesület elvei a következő alapokon volnának megállapitandók:

1. Mindkét fém szabad veretése törvényes fizetési eszközzé.

2. Megállapitása valamely értékaránynak, melyben mindkét fémből készült érmék minden adósság fizetésére az adós választása szerint alkalmazhatók. Az értékarány számszerü megállapitása maga, nézetünk szerint nem szükséges előfeltétele a tárgyalások megkezdésének.

Ezen jelentést aláirták:

Louis Mallet, Arthur James Balfour, Henry Chaplin, D. Barbour, W. H. Houldsworth, Samuel Montagu. Geo. H. Murray mint jegyző.

TARTALOM.

Lap

BEVEZETÉS . . . . . III.

I. Az 1867. évi bécsi szaktanácskozmány 1
II. Az 1867. évi párisi nemzetközi érme-értekezlet 13
III. A valutakérdés fejlődése 1867—1878. 25
IV. Az 1878. évi párisi nemzetközi érme-értekezlet 37
V. Az 1881. évi párisi nemzetközi érme-értekezlet 47
VI. 1886/7. évi angol szaktanácskozmány 61
A) A szaktanácskozmány egyező véleménye 63
B) A szaktanácskozmány szétágazó véleményei . . . 69
A monometallista jelentés 69
A bimetallista jelentés 91

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 12 09 01 018 8